

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Примање и давање мита као облик корупције

(мастер рад)

ментор

Доц. др Душица Миладиновић-Стефановић

студент

Бојана Голубовић

Број индекса: M015/15-O

Садржај

УВОД	1
I. ПОЈАМ КОРУПЦИЈЕ	3
1.1. Етиолошки аспект	6
1.2. Морални аспект	7
1.3. Социјални аспект	7
1.4. Психолошки аспект	8
1.5. Економски аспект	9
1.6. Политички аспект	10
II. СТРАТЕГИЈА ЗА БОРБУ ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ	11
III. СУЗБИЈАЊЕ КОРУПЦИЈЕ	13
3.1. Превентивне мере	13
3.2. Репресивне мере	15
IV. ЗАЈЕДНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СЛУЖБЕНИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА	18
V. КРИВИЧНА ДЕЛА ПРИМАЊА И ДАВАЊА МИТА	22
5.1. Историјски развој кривичних дела примања и давања мита	22
5.2. Кривична дела примања и давања мита у позитивном праву Републике Србије ..	24
5.2.1. Примање мита као облик корупције	24
5.2.2. Облици испољавања дела	27
5.2.3. Давање мита као облик корупције	31
5.2.4. Облици испољавања	32
5.3. Кривичне санкције и мере за кривична дела корупције	35
5.3.1. Кривичне санкције	35
5.3.2. Мере безбедности	36
5.4. Кривична дела примања и давања мита у упоредном праву	41
VI. КРИМИНАЛИСТИЧКИ АСПЕКТИ ДАВАЊА И ПРИМАЊА МИТА	49
6.1. Откривање	49
6.1.1. Праћење	50
6.1.2. Увид у документацију	51
6.1.3. Коришћење неких научних и техничких достигнућа	52
6.2. Доказивање дела	52
6.2.1. Вербални-лични докази	53

6.2.2.Затицање на делу (in flagranti delicti)	57
VII. СУДСКА ПРАКСА.....	58
VIII. ЗАКЉУЧАК.....	69
ЛИТЕРАТУРА.....	71
Сажетак и кључне речи.....	74
Биографија	76

УВОД

Корупција је појам који често чујемо у свакодневном животу. Иако се улажу велики напори како би се корупција искоренила, она је на неки начин прећутно прихваћена и део је сваког правног система. Стиче се утисак да је корупцију немогуће искоренити, па је основни задатак смањење њених појавних облика у најужем обиму.

Појам корупције је уско везан за појам користољубља, који је у супротности са моралним схватањима друштва. Прибављањем користи, појединци поред материјалне, стичу и статусну моћ, лакше им је да приступе извршењу коруптивне радње. Често су тим појединцима дата јавна овлашћења у вршењу службе, па користећи тај положај они лако маскирају коруптивно деловање и приказују као да све функционише нормално. Реч корупција је латинског порекла (*corruptio*¹) и значење јој је поквареност, подмићивање, поткупљивање, итд. У овом раду ћемо говорити о типичним кривичним делима корупције, примању и давању мита. Предмет рада односи се на проучавање корупције и њених појавних облика. Циљ рада састоји се у дескрипцији појаве вршења кривичних дела примања и давања мита, њиховом откривању и доказивању и примени адекватних санкција и мера које омогућавају ефикасну заштиту. За потребе истраживања биће употребљене хипотетичко-дедуктивна метода, статистичка и компаративна метода, као и метода анализе садржаја и историјска метода. Разлог одабира ове теме је чињеница да су кривична дела са елементима корупције тешко доказива. Указивањем на постојање овог проблема тежимо ка подизању свести грађана и надамо се чешћим основаним пријавама које су поткрепљене доказима. Појава злоупотреба, самовлашћа и корумпираности државних органа и њихових службеника може се протумачити као издаја јавног поверења и има за последицу нарушавање њиховог угледа, а понекад и ауторитета целе власти. Службена лица врло често доносе одлука, не у складу с потребама грађана, већ у складу с новцем који могу прибавити. У таквим случајевима долази до злоупотребе службе зарад користи појединца, а понекад и зарад користи групе појединаца, која делује организовано. У борби против корупције

¹ М.Вујаклија, Лексикон страних речи и израза, Суботица, 2002, стр.456.

учествују не само институције државе, већ борба поприма и међународни карактер. Битно је поменути и значај теме, јер важну улогу могу имати медији, упознавањем грађана о појавним облицима корупције, стигматизацијом учесника и јавном осудом. Поменућемо и улогу државе, која прописује посебне организационе и процесне прописе и на тај начин помаже у откривању и доказивању кривичних дела корупције.

Структурално посматрано, рад се састоји из осам глава, укључујући уводна и закључна разматрања, при чему су прве три главе посвећене теоријском излагању корупције, затим иде излагање о кривичним делима примања и давања мита кроз историју, преко нашег позитивног законодавства, па на крају излагање о овим кривичним делима у упоредном праву. Након тога следи глава о материји кривичне санкције и мера за кривична дела корупције, затим следи део посвећен откривању и доказивању кривичних дела корупције. Последњи део рада чини емпиријски оквир добијен истраживањем на тему кривичних дела примања и давања мита, које је спроведено на узорку правноснажних пресуда Вишег суда у Лесковцу у периоду од 2010. до 2015. Године. Истраживање је требало да обухвати и подручје града Ниша, али Виши суд у Нишу није омогућио увид у правноснажне пресуде, које се тичу обрађиваних кривичних дела, па су зато коришћени подаци Републичког завода за статистику, као и мишљења и ставови неких виших инстанци. Уводна

разматрања настоје да прикажу актуелност и значај одабране теме, односно представљају путоказ кроз рад.

Прва целина бави се уопштеним освртом на корупцију.

Друга целина обухвата кривична дела примања и давања мита кроз историју, упоредно право и наше позитивно законодавство као и мере и санкције за ова дела

Трећа целина обухвата криминолошке аспекте кривичних дела примања и давања мита.

На самом крају, пре завршне речи, представљени су резултати истраживања, чиме овај рад поред теоријске добија и емпиријску димензију.

Рад се завршава закључком у коме смо изложили место које имају ова кривична дела у својој групи и потврдили смо постојање хипотезе да у нашем правном систему преовладава гоњење ситне корупције и да је то нерешив проблем са којим се суочава већина правних система.

Вероватно најкориснији корак укључује крупну рибу.²

Изучавањем ове проблематике потребно је представити све њене елементе и

² R.E.Klitgaard, Controlling corruption, Berkeley, 1991, University of California Press, p.187.

начине испољавања и указати на механизме борбе против корупције. Проучавање феноменологије корупције је предмет, не само правних наука и криминологије, већ и других научних дисциплина, као што су психологија, социологија, политикологија, економија.

I ПОЈАМ КОРУПЦИЈЕ

Корупција није појам новијег датума. Она се јавља још у далекој прошлости, а опште је познато давање новца појединцима који су на власти, тражећи за узврат неку услугу. То је била учестала појава, од самог настанка друштва. Када је дошло до уређења друштва различитим правилима и законима, тада су се провлачиле и норме о забрани и кажњавању овакве негативне појаве у друштву.

У дефинисању појма корупције, поћи ћемо од саме речи „корупција“. Овај термин има латинско порекло (лат. *corruptio*³) и значење јој је поквареност, кварност, изопаченост, разврат; подкупљење, подмићивање, кварење, труљење, распадање; кривотворење (списа, мере и сл.). Временом је друштво постајало сложеније, па се и корупција јављала у различитим облицима. Док су једни забринути због корупције, превасходно зато што она нарушава њихово осећање шта је добро чинити, други одбацују морализовање и доказују да корупција има и своју добру страну, нпр. тако што помаже да се заобиђе бирократија и хуманизије тлачитељски систем. Сложеност појма корупције ствара тешкоће приликом њеног дефинисања, због тога се овим проблемом баве не само државни органи, већ и многи стручњаци из области економије, социологије, психологије, политикологије итд. Зато би било најбоље што опширније дефинисати овај појам како би се обухватили сви елементи, указало на све појавне облике и субјекте који у њој учествују. У најширем смислу корупција се дефинише као свака злоупотреба службеног положаја од стране државног службеника или особе која врши одређену јавну функцију, а има за циљ личну или материјалну корист. У ужем смислу корупција се своди на давање и примање мита. На исти начин корупцију дефинише и Живојин Алексић,⁴ када под корупцијом подразумева, подмићивање, односно давање и примање мита. Узимајући у обзир мултинационални домет корупције, у решавању овог проблема нужно је да се укључе и субјекти међународне заједнице. Један од важнијих међународних аката, који је ратификовала и наша земља,

³ М.Вујаклија, Лексикон страних речи и израза, *op.cit*; стр.456.

⁴ Ж.Алексић, З.Миловановић, Лексикон криминалистике, Београд, 1995.године, стр.121.

јесте Конвенција УН против транснационалног организованог криминала, усвојена на међународној конференцији у Палерму 2000. године.⁵ Члан 8, назван „Кажњавање корупције“, обавезује сваку државу потписницу да усвоји неопходне законодавне и друге мере, да би се корупција установила као кривично дело у домаћем законодавству у посебно прописаним случајевима. То значи да би корупција постојала као кривично дело, када је учињено с намером:

- а) обећања, понуде, или давања државном службенику, посредно или непосредно, непримерене користи, намењене њему лично или неком другом лицу или ентитету, како би тај службеник деловао или се уздржао од деловања у обављању својих службених дужности и
- б) тражења или прихватања од стране државног службеника, посредно или непосредно, непримерене користи намењене њему лично или другом лицу или ентитету, како би тај службеник деловао или се уздржао од деловања у обављању својих службених дужности.

У овом случају, корупција је сагледана као облик организованог транснационалног криминала. Битно је поменути и међународни правни акт донет од стране Савета Европе, 1999. године, назван. Кривичноправна конвенција о корупцији, чија је држава потписница и наша земља⁶. Овим се актом државе потписнице обавезују да усвоје такве законодавне и друге мере, које могу бити неопходне да би се установили као кривична дела случајеви активног и пасивног подмићивања домаћих државних службеника, подмићивања чланова домаћих и страних јавних скупштина, подмићивања страних државних службеника, активног и пасивног подмићивања у приватном сектору, подмићивања службеника међународних организација, подмићивања чланова међународних парламентарних скупштина, подмићивања судија и службеника међународних судова, као и посебно кривично дело трговина утицајем. И Грађанскоправна конвенција о корупцији донета 1999. године у Стразбуру⁷ дефинише корупцију као захтевање, нуђење, давање или примање, директно или индиректно, мита или било које незаслужене користи или њено стављање у изглед, које ремети правилно обављање било које дужности или понашање које се тражи од

⁵ Чл. 1. Закона о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола- Службени лист СРЈ - Међународни уговори, бр.6/2001.

⁶Чл. 1(z). Закон о потврђивању Кривичноправне конвенције о корупцији- Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр.2/2002 и Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр.18/2005.

⁷ Чл.2. Закона о потврђивању Грађанскоправне конвенције о корупцији -Службени гласник РС – Међународни уговори, бр.102/2007.

примаоца мита, незаслужене користи или користи која се ставља у изглед. Ова конвенција је такође важна због своје сврхе, а то је пре свега заштита лица која су претрпела штету насталу делима корупције, тј, свака страна уговорница би требало да обезбеди у домаћем праву ефикасна правна средства лицима која су претрпела штету као последицу коруптивних радњи, која би им омогућила да бране своја права и интересе, укључујући могућност добијања накадне штете.

Битно је поменути становиште које заузима Светска банка, да подмићивање се јавља у приватном сектору, али корупција која се јавља у јавном сектору у било ком свом облику, требало би да буде главна брига Банке, јер она сарађује првенствено са владама, подржава њихову политику, програме и пројекте.⁸

Поред свих напора међународне заједнице да се бави овом широком проблематиком, остављен је простор и да свака земља за себе, поред уважавања међународних прописа, регулише ову материју унутрашњим правним нормама. Национална стратегија за борбу против корупције у Републици Србији за период од 2013. до 2018. године⁹, говори да појам и конститутивни елементи корупције још увек нису дефинисани на јединствен начин. У дефинисању корупције она се ослања на Закон о агенцији за борбу против корупције, у коме је корупција дефинисана као однос који се заснива злоупотребом службеног, односно друштвеног положаја или утицаја, у јавном или приватном сектору, у циљу стицања личне користи или користи за другога.

Национална стратегија за борбу против корупције од 2005. године¹⁰ дефинисала је корупцију као однос који се заснива злоупотребом овлашћења у јавном или приватном сектору, у циљу стицања личне користи или користи за другога. Приметна је разлика између ове и дефиниције која се сада користи, а огледа се у дефинисању предмета злоупотребе. Сада је прецизније дефинисано да се ради о корупцији када дође до злоупотребе службеног односно друштвеног положаја или утицаја, док је раније могло да се злоупотреби овлашћење. Можемо приметити да су стручњаци и аутори нових прописа из ове области увидели потребу да појам „овлашћење“ замене свеобухватнијим појмовима као што су службени или друштвени „положај“, а понекад и „утицај“. Можемо доћи до закључка да корупција манифестована у било ком облику има неке заједничке особине, а то је да увек постоје две заинтересоване стране, једна страна којој је потребна услуга и друга страна, тј. службено или одговорно лице које

⁸ M. Stevens and associates, *Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank*, Washington, 1997, p. 8.

⁹ Национална стратегија за борбу против корупције у Републици Србији за период од 2013. до 2018. године-Службени гласник РС, бр. 57/2013.

¹⁰ Национална стратегија за борбу против корупције-Службени гласник РС, бр. 109/2005.

такву услугу може пружити злоупотребом положаја, утицаја или овлашћења. Такође, можемо приметити да широк опсег коруптивних радњи које државе прописују у својим законодавствима говоре да се корупција скоро увек представља као неко од кривичних дела.

1.1.Етиолошки аспект

Проучавајући узроке корупције морамо поћи од појма корупције као ширег друштвеног феномена, па се они траже у карактеристикама друштва где се корупција јавља. Кроз дубљу анализу долазимо до индивидуалних фактора који утичу на човека да се одлучи да учини нешто што би се могло подвести под неки од облика корупције. Корупција се најпре јавља у земљама које карактеришу лоша уређеност власти, транзиција, сиромаштво, дискрециона овлашћења државних органа, монопол у привреди. Лоше уређене норме које се односе на контролу или корупција у самом контролном систему имају јако велики утицај на пораст нивоа корупције. Такво стање представља добро припремљену подлогу појединцима које ће жеља за присвајањем што веће личне користи лакше удружити, како би створили систем заснован на злоупотребама својих положаја. Када таква група појединаца добије велику економску моћ бављењем различитим криминалним делатностима уз добру повезаност са политичким врхом земље, код обичних грађана ствара се утисак да је борба против корупције потпуно неуспешна. Нажалост, код великог броја грађана постоји схватање да је корупција сасвим нормална појава. Све учесталија измена и допуна законских и подзаконских аката, доношење нових и укидање старих прописа, затим доношење нејасних и у пракси тешко применљивих прописа, као и прописа са доста правних празнина, не доприносе решавању проблема корупције. Код особе која доноси коруптивну одлуку постоји ирационално уверење да одређену добит може остварити само кршењем етичких норми и да ће ризике од откривања коруптивних радњи и саме санкције држати под контролом. Оваква одлука се најчешће ствара код функционера који се налазе на високим положајима и који могу мењати околности које умањују вероватноћу да се осуда уопште и деси, као што су корумпирање државних институција, утицај на промене закона итд¹¹.

¹¹ Н. Мајсторовић, Корупција – узроци, експанзија и интервенција, Нови Сад, 2012, стр. 26.

1.2. Морални аспект

Корупција подразумева стицање материјалне или било какве друге користи на начин који нема правног основа и који је у супротности са моралним схватањима одређеног друштва. Понашање одређених људи који се баве корупцијом, организовано или појединачно доста се разликује од понашања већине чланова друштва који вољно или невољно поштују правне норме и који немају привилеговани статус приликом обављања свакодневних послова када је за то потребно створити однос са државним апаратом или неким другим приватним установама. Баш та већина која одређује прихватљиво и неприхватљиво понашање коруптивне радње сматра неморалним. Лица која одлуче да изврше неко од корупцијских кривичних дела, засигурно имају низак ниво моралности. Ниво моралности особе јесте ниво њеног когнитивно-моралног развоја који помаже у разумевању специфичности когнитивних реакција приликом решавања неке етичке дилеме. Појам корупције уско је везан за појам користољубља који је такође у супротности са моралним схватањима друштва. Приликом прибављања велике количине материјалних добара, појединци поред материјалне добијају и статусну моћ и на тај начин лакше предузимају коруптивне радње. Најчешће су тим појединцима дата јавна овлашћења у обављању своје службе. Ти појединци познају психологију друштва и врло вешто користе своје положаје, па на највишем нивоу организовања они прикривају неморално коруптивно деловање и приказују као да све функционише нормално.

У великом броју друштава дошло је до огромног назадовања, па је у тим друштвима корупција легитимна и уобичајена појава. Мали број лица која поседују привилеговани положај врло често крше и правне и моралне норме. На крају можемо само рећи да је у многим друштвима, а и нашем, дошло до велике кризе морала.

1.3. Социјални аспект

Људски инстинкти ка преживљавању наводе чланове једног друштва да користе сва могућа средства како би опстали. Логично је да чланови друштва прво исцрпљују сва легална средства, па тек након тога могу доћи у дилему да се определе и за нека

друга средства, која нису дозвољена са становишта права. Корупција је свакако један од видова нелегалне зараде и доста често њу људи лако прихватају када се нађу у тешкој социјалној ситуацији. Јачању појаве корупције доприносе и одређене имовинске прилике у друштву. Када дође до пада стандарда, повећања несигурности и неизвесности положаја појединца, долази и до одређених последица као што је разарање вредносног система у друштву. Свима је добро познато да се феномен сиромаштва помиње као један од водећих узрока корупције. На појаву корупције јако битан утицај имају и међуљудски односи, који могу појачати или ослабити узроке који утичу на члана друштва да изврши неку коруптивну радњу. Логично је да чврсти односи међу члановима друштва доводе скоро и до онемогућавања појаве корупције, док слаби односи подупиру личне предиспозиције и код појединих особа долази до настанка коруптивног мишљења и понашања. Појединци који се баве коруптивним деловањем стављају себе на врх лествице друштва и дестабилишу ниже слојеве стварањем правних и структуралних празнина приликом уређења самог друштва. Таква структура друштва онемогућава организовану борбу против корупције. Настанку корупције у друштву доста помаже њена могућност брзог и скоро незаустављивог ширења. Када један члан друштва одлучи да промени устаљено понашање и постане коруптиван, та појава врло лако се може пренети и на остале чланове друштва када увиде колику предност, пре свега у виду имовинских погодности има тај члан у односу на њих. Поред различитих мера, које се предузимају приликом борбе против корупције требало би што више охрабривати узбуђиваче који се налазе у близини коруптивних особа и који могу спречити ширење коруптивне заразе и настанак читаве коруптивне мреже, која је према свим показатељима велика опасност за друштва.

1.4. Психолошки аспект

Истражујући појам корупције дошло се до закључка да узроке настанка ове појаве морамо тражити и у психологији личности учиниоца кривичних дела корупције. Постоје претпоставке да коруптивну особу карактеришу когнитивне грешке које чини у процесу одлучивања. Врло често се та лица налазе на неком положају, па заслепљена својом моћи стварају утисак контроле над дешавањима која постоје око њих, стога их то доводи до још већег успеха или до уласка у корупцију због које после одређеног времена могу изгубити стечену моћ. Коруптивне особе карактеришу различите карактерне особине, као што су: неповерење, поквареност, лукавство, грамзивост,

незасићеност, самољубље, недостатак емпатије према жртви. Посебно велика опасност за друштво је случај када је оваква особа део коруптивне организације, а на таквом је радном месту које са собом носи велику одговорност. Свима је познато да појава корупције у организованом облику ствара широк негативни психолошки ефекат. Када говоримо о психолошкој компоненти корупције морамо споменути да су учиниоци оваквих делатности међусобно повезани, солидарни, лукави и веома стручни приликом извршења оваквих кривичних дела. Познавајући особине које карактеришу овакве особе, може се закључити да је веома тешко открити праву слику и доказати лажну скромност, правичност, поштење и праве намере. Врло често код оваквих особа постоје претензије које се односе на освајање политичке моћи. Можемо закључити да је користољубље главни мотив ових учинилаца којима је само битно задовољење личних потреба и нагомилавање капитала. Да би остварили своје циљеве они користе интелигенцију, своје ставове који су најчешће друштвено неприхватљиви и удружују се са себи сличнима.

1.5.Економски аспект

Корупција на економском плану доводи до урушавања основних токова напредовања привредног система једне земље. Долази до нарушавања понуде, тражње, расподеле и размене. Показало се да корупција генерише значајне трансакционе трошкове који у великој мери сnose крајњи корисници тј. потрошачи. Оваква ситуација доводи до умањења реалне куповне моћи становништва јер цене многих производа су више па произвођачи, увозници и трговци, који су платили износ корупције исти тај износ у ствари преваљују на крајњег корисника, односно потрошача.

Постоји велики проблем и на пољу тржишних трансакција јер неки од учесника могу за себе обезбеђивати повољније услове ради повећања профита. То се односи на предузетнике који врло често уз помоћ мита себи омогуће што бољи положај, а притом заборављају на равноправност тржишних односа и на чињеницу да од повољнијег положаја до монопола је врло танка граница. У девијантној пракси, када судство и јавна безбедност постану корумпирани, држава се налази само корак пред оним што се назива „заробљена држава“, односно то представља стање у коме су, не само поједине службе и агенције, већ и сам врх власти, дакле, комплетна држава у раљама

корупције.¹²

Спремност да се понуди мито сразмерна је моћи потенцијалног коруптора, а то има за последицу две кључне појаве: 1) уништавају се средњи и мали предузетници и 2) затвара се тржиште и отежава улазак у посао заинтересованим привредницима¹³. Нека схватања подржавају корупцију и сматрају да она може бити економски корисна. Ако је државна управа исувише централизована тада ће корупција омогућити да уопште и дође до привредног напретка¹⁴.

1.6. Политички аспект

Појава корупције у савременом друштву ствара негативне последице по њега, као што су угрожавање равноправности, владавине права, безбедност самих грађана као и поверење грађана у јавне институције. Корупција ствара још већи проблем када постане саставни део одлука владајуће мањине јер је веома тешко изборити се са њом, а још теже открити њено постојање. У процесу развоја корупције битно је поменути уплетеност политичког центра моћи. Један од облика корупције је добро познато финансирање политичких странака, најчешће од стране приватног капитала, који има за циљ обезбеђивање неке противуслуге учињене уз злоупотребу овлашћења носилаца јавних функција. Политичке странке користе на тај начин своје положаје и за време трајања свог мандата воде политику у интересу неких власника огромног приватног капитала и на тај начин обезбеђују им привилегије у различитим токовима привредних делатности. Када дође до подмићивања чланова политичких партија које су на власти и чији представници имају већину у Народној скупштини, тада се може створити утицај на извршну, законодавну и судску власт, као и на средства масовних медија. Ни представнике професије, према уставној норми, не бирају само јавни тужиоци и њихови заменици, него владина политичка већина у парламенту.¹⁵ Врло често се у таквим случајевима воља грађана потчињава страначким или личним интересима, а они који су такве одлуке доносили остају без одговорности за своје недозвољене активности.

¹² М. Поповић, Економска анализа корупције, безбедност, Београд, број 03/2003, Vol.LIV, стр. 12-51.

¹³ Д. Весић, Економска и политичка компонента корупције и прања новца, међународни проблеми, бр. 4/2008, Vol.LIV, стр. 481-501.

¹⁴ Д. Антонић, (и др.) Корупција у Србији, Београд, 2001, стр. 162.

¹⁵ В. Ђурђић, У сусрет реформи кривичног правосуђа – између захтева друштвене стварности и правних препрека, присту правосуђу, инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, тематски зборник радова, књига 4, Ниш, 2008, Vol.LIV, стр. 301-317.

II СТРАТЕГИЈА ЗА БОРБУ ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ

Доношење Националне стратегије за борбу против корупције у Републици Србији за период од 2013. до 2018. године представља пример измене старих прописа, а то се у овом случају односи на измену Националне стратегије за борбу против корупције од 2005. године, због постојања извесних питања која су саставни део овог стратешког документа, а уопште нису или су само делимично решена. Нека од тих питања била су реформа правосуђа, недовољно учешће јавности у законодавном процесу и буџетском планирању итд. Стратегија од 2013. године донета је на темељима поштовања демократских вредности, владавине права и заштита основних људских права и слобода. Општи циљ стратегије је да се у највећој мери корупција отклони. Приликом спровођења стратегије органи власти и носиоци јавних овлашћења који су укључени у борбу против корупције, да би остварили поменути циљ дужни су да врше своја овлашћења поштујући начело владавине права. Битно је поменути да они овлашћења морају вршити одговорно уз гарантовање транспарентности приликом доношења и спровођења одлука као и омогућавање грађанима да приступе информацијама у складу са законом. Стратегијом из 2013.године прихваћене су раније области које се односе на политичке активности, јавне финансије, правосуђе, полицију и медије. Придодате су још и области које се односе на приватизацију и јавно-приватно партнерство, здравство, образовање и спорт и просторно планирање и изградњу. Стратегија предвиђа да је потребно прописати обавезу свих предлагача прописа да у току израде изврше анализу ризика на корупцију, успоставе систем запошљавања и напредовања у органима власти на основу критеријума и заслуга, затим систем спречавања сукоба интереса запослених у јавном сектору и да обезбеде транспарентност у раду органа власти.

Од великог значаја за откривање корупције и њених различитих облика јесу узбуњивачи, односно лица која пријављују или сумњају на корупцију. Због тога је потребно створити механизам њихове заштите зато што би се утицало на смањење тамне бројке ове појаве. Доношењем нових или изменом важећих прописа неопходно је придобити поверење не само јавности већ и потенцијалних узбуњивача јер би им се на тај начин могла гарантовати комплетна заштита.

Национална стратегија за борбу против корупције је средњорочни стратешки

документ, а сам оквир за спровођење циљева прецизиран је у акционом плану. Акционим планом за спровођење стратегије¹⁶ предвиђене су мере и активности које су неопходне за спровођене стратешких циљева, одговорни субјекти, рокови и ресурси за њихову реализацију. У акционом плану дефинисани су и показатељи за спровођење мера и активности уз помоћ којих ће се пратити степен реализације, као и показатељи који процењују успешност постављених циљева.

У Републици Србији формирана је Агенција за борбу против корупције. Законом о агенцији за борбу против корупције¹⁷ дефинисано је да је Агенција самосталан и независан државни орган чија је основна надлежност вршење надзора над спровођењем Националне стратегије за борбу против корупције, Акционог плана за примену Национале стратегије за борбу против корупције и секторских акционих планова. Предмет Закона о агенцији су оснивање, правни положај, надлежност, организација и начин рада Агенције, као и правила у вези са спречавањем сукоба интереса приликом вршења јавних функција и пријављивање имовине лица која врше јавне функције, поступак и одлучивање у случају повреде закона, као и друга питања која су значајна за рад Агенције. Агенција има надлежности и у области финансирања политичких странака и изборних кампања иако је та материја остала ван самог Закона¹⁸. Још једно тело које учествује у спровођењу Националне стратегије за борбу против корупције јесте Савет за борбу против корупције. Савет је саветодавно радно тело владе, које стратегија предвиђа као тело за праћење резултата спровођења стратегије и акционог плана. Њен велики значај огледа се у утицају на доношење прописа из антикорупцијске области. Савет прво прати активности у борби против корупције, предлаже мере које се предузимају у циљу ефикасније борбе против корупције, прати њихово спровођење и на крају даје иницијативе за доношење прописа, програма и других аката и мера у тој области. Савет указује влади на уочене појавне облике корупције и на пропусте у механизмима борбе против корупције. У свом раду Савет свакодневно прима и представке грађана. На крају, битно је рећи да се Савет бави појединачним случајевима једино уколико они упућују на неку ширу појаву, која посебно указује на изворе крупне корупције у политици и привреди.

¹⁶ Акциони план за спровођење националне стратегије за борбу против корупције у Републици Србији за период од 2013. до 2018.године- Службени гласник РС, бр. 55/2005, 71/2005 – исправка, 101/2007, 65/2008, 16/2011, 68/2012 – УС и 72/2012.;

¹⁷ Чл. 1. Закона о агенцији за борбу против корупције - Службени гласник РС, бр. 97/2008, 53/2010, 66/2011-одлука УС 67/2013 - одлука УС и 112/2013 – аутентично тумачење и 8/2015 – одлука УС.

¹⁸ Ј. Пирић, М. Рељановић, Н. Ненадић, М. Јовановић, Д. Добрашиновић, Д. Пејовић, Корупција, проблеми и превазилажење проблема, стр. 191.

III СУЗБИЈАЊЕ КОРУПЦИЈЕ

За корупцију је карактеристично брзо мењање појавних облика па се сходно томе морају прилагодити и методе борбе против савремених појавних облика корупције. У превазилажењу овог проблема све су више присутни и међународни механизми заштите. Најпознатије међународне организације које се баве сузбијањем транснационалног организованог криминала којима је обухваћена и корупција су: Интерпол, Еуропол и комитет Савета Европе Греко.

1. Међународна криминалистичка полицијска организација, познатија као Интерпол је организација која се бави међународном полицијском сарадњом. Рад ове организације односи се на тероризам, организовани криминал, ратне злочине, кријумчарење оружја, трговину белим робљем, јавну сигурност, праће новца, дечју порнографију, злочине против интелектуалне својине, рачунарски криминал, привредни криминал и корупцију.
2. Европска полицијска служба или Еуропол је криминалистичка обавештајна агенција Европске Уније која има за циљ повећање ефикасности и сарадње између полицијских органа земаља чланица и то кроз прикупљање и размену обавештајних података у превенцији и борби са међународним организованим криминалом.
3. Греко је комитет Савета Европе који има за циљ унапређење капацитета држава чланица за супротстављање корупцији који је конципиран кроз врло флексибилан и ефикасан систем евалуације имплементације мера за супротстављање корупције. Спровођење евалуације врше експертске групе које уз помоћ резултата евалуације предлажу конкретне законске, едукативне, организационе и друге мере.

У борби против корупције и спречавању њеног ширења врло често се предузимају превентивне мере, које имају за циљ не само спречавање појаве корупције већ и отклањање услова који омогућавају њен наставак.

3.1.Превентивне мере

Да би се спречио настанак корупције потребно је предузети одређене мере које ће изводити лица са одговарајућим степеном стручности у тој области. Активности

које се предузимају у циљу сузбијања корупције нису посебно дефинисане законом, па не обавезују субјекте који учествују у сузбијању корупције, да предузимају такве активности, за разлику од репресивних мера за које можемо рећи да показују већу ефикасност у сузбијању ове пошасте. Раније смо поменули документ који садржи оквире за поступање у циљу превенције корупције, а то је Национална стратегија за борбу против корупције у Републици Србији за период од 2013. до 2018. године. У њој се дефинишу циљеви које је неопходно остварити и наводи се образложење тих циљева. Требало би да посветимо посебну пажњу критеријумима за избор, именовање или постављење на радна места руководиоца, спречавање сукоба интереса и начина вредновања њиховог рада. Требало би поменути и транспарентност рада органа власти, који морају да се омогуће свим грађанима на подједнак начин. Едукација о борби против корупције утиче на свест грађана и њихово поимање о томе да је корупција друштвено неприхватљива појава коју треба искоренити. Поред Националне стратегије која је од кључног значаја за борбу против корупције, за саму превенцију корупције су битни и Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, као и Закон о финансирању политичких активности¹⁹. Узимајући у обзир повезаност корупције и организованог криминала са политичким активностима битно је рећи да ниједна санкција предвиђена овим законом није била изречена. Можемо закључити да је разлог томе била чињеница да су контролу поштовања овог закона вршиле институције које нису биле независне од оних које је требало да контролишу. Одлика корупције и организованог криминала јесте тешко откривање због прикривеног и организованог деловања њихових актера. Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја²⁰ даје могућност грађанима да врше увид у поступање државних органа где је појава корупције можда најопаснија за друштво. Овим законом установљава се институција Повереника за информације од јавног значаја. Повереник је самосталан државни орган независан у вршењу своје надлежности, који има главну улогу у праћењу поштовања обавеза органа власти утврђених овим законом и извештавању јавности и Народне скупштине о томе. Све информације које су везане за појаву корупције морају бити од значаја за остварење демократског поретка, а право на информације припада свим грађанима. Као што је у Националној стратегији поменуто, транспарентност у раду државних органа је неопходна да би се отклонили услови који погодују стварању корупције у чему је и велики значај постојања овог закона.

¹⁹ Чл.1. Закона о финансирању политичких активности- Службени гласник РС, бр.43/2011 и 123/2014.

²⁰ Чл. 1. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја- Службени гласник РС, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010.

3.2. Репресивне мере

Можемо рећи да су превентивно и репресивно деловање на појаву корупције уско повезани, па уколико превентивно деловање не успе приступа се репресивном деловању. Репресивно деловање подразумева активности које се односе на откривање и доказивање кривичних дела корупције, а касније и на само санкционисање учиналаца. Приликом обављања ових активности велики значај има не само полиција, већ и јавно тужилаштво, судство и установе за извршење кривичних санкција. За ову област од великог значаја је Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела²¹ јер су овим законом формиран специјални органи за сузбијање ове врсте криминала. Један од тих органа је посебан орган унутрашњих послова- Служба за сузбијање организованог криминала и Тужилаштво за организовани криминал, којим руководи Тужилац за организовани криминал. За суђење у поступцима за кривична дела организованог криминала и корупције формирана су посебна одељења у Вишем и Апелационом суду, а прописани су и посебни услови за постављање судија. За борбу против корупције јако је битно да се чланови напред поменутих специјално формираних органа правилно изаберу и да се успостави систем контроле који ће онемогућити да баш ти органи постану корумпирани. Томе иде у прилог чињеница да је Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела прописана обавеза да су лица која врше функцију тј. обављају задатке и послове у државним органима и посебним организационим јединицама из овог закона дужна да пре ступања на функцију Агенцији за борбу против корупције доставе у писаној форми, тачне и потпуне податке о својој имовини и имовини свог брачног друга, крвних сродника у правој линији, а у побочној до трећег степена крвног сродства и у тазбинском сродству до другог степена. Ова лица морају проћи безбедносну проверу, коју врши Министарство надлежно за унутрашње послове, Безбедносно-информативна агенција и Војно-безбедносна агенција. Ради лакшег откривања и доказивања кривичних дела организованог криминала прописане су посебне организационе и процесне мере за њихово спречавање, откривање и сузбијање. Посебне доказне радње могу се одредити

²¹Чл.16. Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела - Службени гласник РС, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - др. закон 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - др. закон, 101/2011 - др. закон, 32/2013.

према лицу за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела.

У посебне доказне радње из члана 162. Законика о кривичном поступку,²² спадају: тајни надзор комуникације (чл. 166-170 ЗКП), тајно праћење и снимање (чл. 171-173 ЗКП), симуловани послови (чл. 174-177 ЗКП), рачунарско претраживање података (чл. 178-180 ЗКП), контролисана испорука (чл. 181-182 ЗКП), прикривени иследник (чл. 183-187 ЗКП). Посебне доказне радње се могу одредити за следећа кривична дела: 1) за које је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности; 2) тешко убиство, отмица, приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију, изнуда, фалсификовање новца, прање новца, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, угрожавање независности, угрожавање територијалне целине, напад на уставно уређење, позивање на насилну промену уставног уређења, диверзија, шпијунажа, саботажа, одавање државне тајне, изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости, повреда територијалног суверенитета, удруживање ради противуставне делатности, припремање дела против уставног уређења и безбедности Србије, тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије, недозвољена производња, државње, ношење и промет оружја и експлозивних материја, недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи, злоупотреба службеног положаја, трговина утицајем, примање мита, давање мита, трговина људима, узимање талаца, као и кривично дело из чл. 98 ст. 3-5 Закона о тајности података; 3) спречавање и ометање доказивања (чл. 336 став 1 КЗ), ако је учињено у вези са кривичним делом из тач. 1 и 2 овог става. Заједничка карактеристика посебних доказних радњи огледа се у материјалном услову за њихово предузимање. Све ове радње се предузимају ако постоје основи сумње да је учињено неко од набројаних кривичних дела, ако се на други начин не могу скупити докази за кривично гоњење или ако би прикупљање било отежано.

Прикривени иследник се може ангажовати само за кривична дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности. Наведене радње могу се предузети и ако постоје основи сумње да се припрема неко од

²² Чл. 162. Законика о кривичном поступку - Службени гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

набројаних кривичних дела, а околности указују на то да се кривично дело не би могло другим путем открити, спречити или доказити или би то представљало велику опасност. Посебне доказне радње по правилу извршава полиција, Безбедносно-информативна агенција, Војнобезбедносна агенција, а у случају рачунарског претраживања података и пореске, царинске или неке друге службе или државни органи, односно правно лице које на основу закона врши јавно овлашћење. Приликом предузимања посебних доказних радњи добија се материјал који се може користити као доказ у поступку под условом да је радња извршена према правилима која су предвиђена Закоником о кривичном поступку и у складу са наредбом судије за претходни поступак. У целом поступку суд има кључну улогу, а она се састоји у изрицању кривичних санкција за дела корупције и организованог криминала, чија је сврха: спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела, утицање на друге да не чине кривична дела и изражавање друштвене осуде за кривично дело јачање морала и учвршћивање обавезе поштовање закона.

IV ЗАЈЕДНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СЛУЖБЕНИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА

Кривична дела против службене дужности представљају разне врсте злоупотребе службеног положаја и јавних овлашћења у вршењу службене дужности од стране службених или одговорних лица као носилаца тих овлашћења. Кршење службеног положаја и корупција у разним облицима наноси штету не само појединцима и установама, већ и друштву, па зато свака правна држава има интерес да спречи и предупреди оваква недопуштена и противправна понашања појединаца и принуди их да врше законом или другим подзаконским актима предвиђена овлашћења. Злоупотреба, корумпираност и самовлашће органа са јавним овлашћењима, доводи до нарушавања угледа појединих служби, а пре свега до губљења поверења грађана у законитост и целисходност њиховог рада. Стога се предвиђањем кривичних дела против службене дужности тежи за комплетним обезбеђењем законитости и исправности у раду ових органа која доводи до потпуног поверења грађана у саму власт и јавни поредак.

С обзиром на врсту службене дужности која се крши и нарушава вршењем кривичних дела, службена кривична дела се могу поделити на општа и посебна. Општа службена кривична дела могу се извршити у свакој службеној дужности од стране носиоца службеног овлашћења. Посебна кривична дела се могу вршити само у одређеним облицима и врстама службене дужности (нпр. кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика из чл. 360. КЗ).²³ Без обзира на мање и веће разлике које постоје међу службеним кривичним делима, сва ова дела имају заједничке карактеристике . То су следеће:

- 1) објект заштите,
- 2) дело се предузима у вршењу службе,
- 3) својство извршиоца дела,
- 4) врста последице и
- 5) облик кривице.

Објект заштите код ових кривичних дела је службена дужност државних и других органа који врше јавна овлашћења. Ова кривична дела се врше у служби или у вези са вршењем службене дужности.²⁴ У кривичноправној литератури постоје

²³ Д. Јовашевић, Ж. Ђурић, М. Ракић, Корупција, изазов демократији, Београд, 2007, стр. 107.

²⁴ Љ. Лазаревић, Кривично право, Посебни део, Београд, 1993, стр. 299.

различита схватања када је реч о заштитном објекту, али се ипак као главни објект заштите сматра државна управа, јавна овлашћења и законити рад државног апарата. Истина је да се овим кривичним делима незаконито врше службене дужности, али се овде злоупотреба службене дужности користи, пре свега, као средство или начин да се оствари неки други незаконити циљ, било уопште или на једноставнији, успешнији или благовременији начин.²⁵ Иако овде постоји други циљ, повреда службене дужности се јавља као основна друштвена вредност због које законодавац и пружа кривичноправну заштиту.

Кривична дела против службене дужности су усмерена на повреду или угрожавање службене дужности или службеног или јавног овлашћења. Ова кривична дела се предузимају од стране лица са специфичним својством, а то је својство домаћег или страног службеног лица или својство одговорног лица. Ова лица предузимају радњу извршења приликом самог вршења службене дужности. Дакле, ова кривична дела се врше у служби или у вези са вршењем службене дужности. Код ових кривичних дела не мора се као извршилац увек јавити службено лице (нпр. кривично дело давање мита где је извршилац свако лице које даје поклон или другу корист службеном лицу да у служби изврши неку незакониту радњу, а и кривично дело одавање тајне, где учинилац може да буде лице које више није у служби).

Као извршилац, код ових кривичних дела, се могу јавити следеће врсте лица:

- 1) домаће службено лице,
- 2) страно службено лице и
- 3) одговорно лице.

Према Кривичном законика Републике Србије службеним лицем (члан 112. став 3.) се сматрају следећа лица:

- 1) лице које у државном органу врши службене дужности,
- 2) изабрано, именовано или постављено лице у државном органу, органу локалне самоуправе или лице које стално или повремено врши службене дужности или службене функције у тим органима,

²⁵ З. Стојановић, О. Перић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2000, стр. 340.

- 3) јавни бележник, извршитељ и арбитер, лице у установи, предузећу или другом субјекту коме је поверено вршење јавних овлашћења, које одлучује о правима, обавезама или интересима физичких или правних лица или о јавном интересу,
- 4) лице којем је фактички поверено вршење појединих службених дужности или послова,
- 5) војно лице изузев када су у питању кривична дела против службене дужности.

Страним службеним лицем (члан 112. став 4. КЗ. РС) сматра се лице које је члан, функционер или службеник законодавног или извршног органа стране државе, лице које је судија, поротник, члан, функционер или службеник суда стране државе или међународног суда, лице које је члан, функционер или службеник међународне организације и њених органа, као и лице које је арбитар у страниј или међународној арбитражи.

Одговорним лицем у правном лицу (члан 112. став 5. КЗ. РС) сматра се лице које на основу закона, прописа или овлашћења врши одређене послове управљања, надзора или друге послове из делатности правног лица, као и лице коме је фактички поверено обављање тих послова. Одговорним лицем сматра се и службено лице кад су у питању кривична дела код којих је као извршилац означено одговорно лице, а у овом закону нису предвиђена у глави о кривичним делима против службене дужности, односно као кривична дела службеног лица.”.

Последица код кривичних дела против службене дужности се може испољити на двојак начин. Прво се јавља последица у виду повреде. Она се испољава на различите начине: у прибављању противправне користи, у доношењу штете другоме или у повреди права другог лица. Ипак, главна последица код службених кривичних дела јесте непосредна, конкретна, блиска и стварна опасност, као и угрожавање правилног, законитог, благовременог и квалитетног вршења службе. Извршењем ових кривичних дела ствара се опасност за службу или друго јавно овлашћење. Као последица ових кривичних дела може се јавити кршење закона и других прописа или општих аката или доношење неког незаконитог акта, или предузимање незаконитом поступка.²⁶

²⁶ Г. Мишић, Казнена дјела против службене дужности - посебан осврт на неке случајеве из судске праксе, Хрватска правна ревизија, Загреб, број 6/2006, Vol.LIV.стр. 68-100.

Када се говори о повреди службене дужности, мора се поменути да нису све повреде службене дужности кривична дела, већ само оне теже, док бројне лакше представљају дисциплинске преступе. Ове две категорије деликата разликују се по садржини свог бића, тако да то нису исти деликти по својој друштвеној опасности. Иако по општем принципу један исти догађај не може бити истовремено и кривично дело и дисциплински преступ, овде је то могуће.²⁷

При предузимању радње извршења ових кривичних дела учинилац поступа са умишљајем као обликом кривице. Још једна мера кривице је намера учиниоца.²⁸ Незаконито поступање је најчешће праћено намером да се прибави противправна корист за себе или друго лице, или да се другоме учини каква штета или повреди право другог лица. Постојање намере као субјективног елемента на страни учиниоца у време предузимања радње извршења најчешће квалификује умишљај као директан, који представља највиши и најизразитији облик кривице у кривичном праву. Само у случају извршења кривичног дела одавања службене тајне Законик дозвољава могућност да учинилац при предузимању радње поступа са нехатом.

У кривичноправном систему Републике Србије, кривична дела корупције су систематизована у глави тридесет трећој Кривичног законика из 2005. године, под називом кривична дела против службене дужности и то:

1. примање мита – чл. 367. КЗ. РС и
2. давање мита - чл. 368. КЗ. РС.

Поред ових кривичних дела, о којима ће се детаљније писати, у ову групу кривичних дела спадају и следећа дела и то:

1. злоупотреба службеног положаја - члан 359;
2. кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика - члан 360;
3. несавестан рад у служби - члан 361;
4. противзаконита наплата и исплата - члан 362;
5. ненаменско коришћење буџетских средстава - члан 362а;
6. превара у служби - члан 363;
7. проневера - члан 364;

²⁷ Љ. Јовановић, В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Ниш, 2000, стр. 555-556.

²⁸ Patfield Nicola, Criminal law, Oxford, 2016, Oxford University Press, p. 6.

8. послуга - члан 365;
9. трговина утицајем - члан 366. и
10. одавање службене тајне - члан 369.

У КРИВИЧНА ДЕЛА ПРИМАЊА И ДАВАЊА МИТА

5.1. Историјски развој кривичних дела примања и давања мита

Кривична дела корупције представљају појаву која је стара колико и сама држава. Нема државе, почев од античких старих цивилизација па све до данашњих дана, која се на различите начине и са различитом динамиком није суочила са различитим облицима и видовима испољавања корупције. И Хамурабијев законик, један од најзначајних писаних правних споменика старог света, садржи одредбу која указује на кажњавање судије за незаконито донету судску одлуку. Наиме, члан 5. овог законика одређује дело које се, данашњим правним речником, може назвати: „кршење закона од стране судије²⁹“. Тако су још у периоду старог Рима примењивани многи закони који су кажњавали злоупотребе учињене од стране државних чиновника, као што су: Lex Calpurnia, Lex Acilia, Lex Servilia. Нешто раније, и Закон XII таблица, у деветој табlici, став 3, прописује смртну казну за учиниоца дела примање мита³⁰.

На прелазу из старог у средњи век, издваја се Салијски закон настао у Франачкој. Овај закон у делу двадесет и осам, под називом: „О потплаћивању“, предвиђа кажњавање за неколико кривичних дела корупције иако их закон тако не назива.

Прве податке о постојању и кажњавању за кривична дела корупције на нашим просторима, правна историја бележи у периоду раног средњег века. Наиме, већ је Душанов законик, донет на саборима 1349. и 1354. године, као најзначајнији писани правни споменик средњег феудализма у Европи, предвиђао више кривичних дела корупције.

У члану 24. Душанов законик предвиђа кривично дело примање мита од стране верског старешине. За ово је дело прописана смртна казна распињањем. Суровост прописане казне за ово дело показује да је вероватно у то доба у Србији била раширена

²⁹ Д. Јовашевић, Кривична дела корупције, Београд, 2009. стр. 184.

³⁰ Д. Јовашевић, Кривична дела корупције, *ibid.*

појава подмићивања свештених лица на разне начине, а са друге стране интерес државе је био да се очува поверење грађана у новоуспостављене верске институције православне цркве.

Друго корупцијско кривично дело је предвиђено у члану 110. Душановог законика. У овој је одредби предвиђено да судије које суде широм краљевства за обављени посао не смеју тражити ништа силом или пак примати поклоне.

У 19. веку се разликују два кривична закона. То су: Законик проте Матеје Ненадовића из 1804. године и Карађорђево криминално законик из 1807. године

Карађорђево криминално законик је познавао и више „службених кривичних дела“. Тако је у чл. 9. предвиђена казна за старешину, војводу, капетана, кнеза или судију који би делили правду на незаконит начин. Такав ће се учинилац пред народном прогласити за разоритеља народне правде, те ће се лишити звања које је злоупотребио за вршење кривичних дела. У случају да се ради о лицу које је ово кривично дело извршило примивши мито, такав ће се поклон или друга корист јавно, пред народом вратити лицу од кога је поклон/корист примљена.

У члану 22. је предвиђена казна за кривично дело примања мита. Ово дело чини старешина, капетан или каплар, који прими мито да би из војске пустио војника да иде кући. Оваквом учиниоцу ће војнички суд изрећи новчану казну у висини износа новца или друге вредности коју је примио као мито, коју је дужан да плати сваком војнику под својом командом. Такав ће се учинилац такође лишити власти, односно могућности да обавља посао, занимање или професију, коју је на овај начин злоупотребио ради вршења кривичног дела.

Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године, као једини систематизовани кодекс кривичноправних норми прве Југославије, у глави 28, под називом: „Кривична дела против службене дужности“ предвиђа кривична дела корупције³¹. У члану 384. је предвиђено кривично дело корупције које има два основна облика. Први облик овог дела има карактер неправог пасивног подмићивања, односно подмићивања на извршење законите службене радње. Ово кривично дело врши државни службеник, који прими или захтева поклон или ма какву другу корист или који прими обећање поклона или какве друге користи да изврши или да не изврши службену радњу која спада у круг његове званичне дужности, а која није противна закону. За ово је дело прописана казна строгог затвора без ближег одређења њеног посебног минимума или максимума.

³¹ Д. Јовашевић, Кривична дела корупције, оп. cit; стр. 189.

Други облик овог дела, за који је прописана казна затвора постоји у случају накнадног пасивног подмићивања. Овај облик дела чини државни службеник, који по свршеној службеној радњи или пропуштању такве радње прими поклон који пре тога није био нити захтеван нити обећан.

Право пасивно подмићивање на извршење незаконите службене радње је предвиђено као кривично дело у члану 385. овог кривичног законика. Ово дело постоји када државни службеник захтева или прими поклон или другу корист или прими обећање поклона или какве друге користи како би у оквиру своје службене дужности извршио какву службену радњу коју иначе не би смео да изврши или да не изврши службену радњу коју би иначе морао да изврши.

Последње кривично дело корупције, које је егзистирало у међуратном периоду на подручју Краљевине Југославије је било предвиђено у члану 387. То је посебан облик кривичног дела примања мита. Посебност дела се огледа у својству учиниоца дела. Ово дело чини судија, почасни или изабрани судија, који за вршење или пропуштање какве судијске радње прими или захтева поклон или какву другу корист, или захтева или прими обећање поклона или какве друге користи. За ово је дело прописана казна строгог затвора.

У периоду до 1. јула 1977. године био је у примени јединствени Кривични законик ФНРЈ са изменама и допунама из 1959. године.

У периоду од 1. јула 1977. до 1. јануара 2006. године, кривично право наше земље карактерисала је законодавна расцепканост између Кривичног закона СФРЈ, републичких закона и покрајинских закона, који су укинати 1990. године.

5.2.Кривична дела примања и давања мита у позитивном праву Републике Србије

5.2.1. Примање мита као облик корупције

Ово је опште кривично дело корупције које је предвиђено у члану 367. КЗ РС на следећи начин:

„ (1) Службено лице које непосредно или посредно захтева или прими поклон или другу корист или које прими обећање поклона или друге користи за себе или другог да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело извршити или да не изврши

службену радњу коју би морало извршити, казниће се затвором од две до дванаест година.

(2) Службено лице које непосредно или посредно захтева или прими поклон или другу корист или које прими обећање поклона или друге користи за себе или другог да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју би морало извршити или да не изврши службену радњу коју не би смело извршити, казниће се затвором од две до осам година.

(3) Службено лице које изврши дело из ст. 1. и 2. овог члана у вези са откривањем кривичног дела, покретањем или вођењем кривичног поступка, изрицањем или извршењем кривичне санкције, казниће се затвором од три до петнаест година.

(4) Службено лице које после извршења, односно неизвршења службене радње наведене у ст. 1. до 3. овог члана, а у вези са њом захтева или прими поклон или другу корист, казниће се затвором од три месеца до три године.

(5) Страно службено лице које учини дело из ст. 1. до 4. овог члана казниће се казном прописаном за то дело.

(6) Одговорно лице у предузећу, установи или другом субјекту које учини дело из ст. 1, 2. и 4. овог члана казниће се казном прописаном за то дело.

(7) Примљени поклон или имовинска корист одузеће се”.³²

Дело се састоји у непосредном или посредном захтевању или примању поклона или друге користи или у примању обећања поклона или друге користи од стране службеног или одговорног лица да у оквиру свог службеног овлашћења (или у вези са својим службеним овлашћењем) изврши службену радњу коју не би смело да изврши или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши, односно да изврши службену радњу коју би морало да изврши или да не изврши службену радњу коју не би смело да изврши, као и у захтевању или примању поклона или друге користи после извршења или неизвршења неке од наведених службених радњи, а у вези са њом.

³² Чл. 367. Кривичног законика Републике Србије - Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.

Објект заштите код ових кривичних дела је службена дужност државних и других органа који врше јавна овлашћења. Службена лица примају одређену награду за вршење службе. Стога им није дозвољено друго примање из било ког извора у вези са вршењем службе. Ово кривично дело постоји када се захтева или прими поклон или друга корист, односно самим пријемом обећања да следе поклон или друга корист. Циљ ове инкриминације је да се спречи незаконито стицање имовинске користи, а чињеница да ову корист стиче службено или одговорно лице у вези са вршењем службе суштински не утиче на одређивање правне природе и карактера овог кривичног дела. Данас ипак преовладава схватање да се овде ради о службеном кривичном делу, јер примљено мито на неки начин обавезује службено лице, да се при предузимању својих службених радњи понаша на недозвољен начин, а примање мита према побуди и начину извршења представља један вид злоупотребе службеног положаја. Само примање мита представља нарушавање угледа службе, а самим тим и нарушавање њеног функционисања.³³ У том случају можемо говорити и о повреди ауторитета јавне службе, односно поврења грађана у правилно и законито поступање службених лица. Требало би нагласити да се службена или одговорна лица морају руководити интересима службе, а не својим личним интересима. Има схватања у правној теорији да се овим кривичним делом штити и углед службе.

Објект напада је поклон или каква друга корист. Поклон је свака имовинска корист у смислу покретне или непокретне имовине, која се даје другом лицу без одговарајуће противнакнаде. Предмет поклона могу бити различите покретне или непокретне ствари и то: новац, скуповени предмети, уметничка дела, плац кућа, шума итд. Предмет поклона могу такође бити и имовинска права која се могу пренети на другога. У смислу овог кривичног дела, поклон постоји чак и када га давалац не поседује у тренутку обећања, већ ће ту вредност стећи у будућности.

Друга корист може бити остваривање било какве имовинске или неимовинске погодности, као што су : добијање повишице у личном примању, бесплатно путовање, напредовање у служби итд. За постојање поклона није од значаја његова вредност. У пракси се може појавити питање, да ли је вредност поклона у потпуности без икаквог значаја за правну квалификацију дела. Ако се ради о поклонима мале вредности или о симболичним поклонима, који су уобичајени у одређеној средини, поставље се питање да ли ово кривично дело уопште постоји. И у оваквом случају су остварена објективна и субјективна обележја бића кривичног дела пасивног подмићивања, али незнатна

³³ Б. Чејовић, В. Миладиновић, Кривично право, Посебни део, Ниш, 1995, стр. 417.

вредност поклона или користи могу указати на могућност примене института дела малог значаја из члана 18. КЗ РС. Увек би требало имати у виду природу овог дела – да је код овог дела понашање учиниоца мотивисано примањем мита, односно да ли је карактер извршене или неизвршене службене радње у сразмери са вредношћу самог поклона, односно криминалном количином злоупотребе.

5.2.2. Облици испољавања дела

Код кривичног дела примања мита разликујемо три основна и један тежи облик испољавања. Основни облици овог кривичног дела јесу:

- 1) право пасивно подмићивање,
- 2) неправо пасивно подмићивање и
- 3) накнадно подмићивање.

1) Право пасивно подмићивање постоји када службено или одговорно лице непосредно или посредно захтева или прими поклон или какву другу корист или прими обећање поклона или какве користи да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши незакониту службену радњу - службену радњу коју не би смело извршити или да не изврши службену радњу коју би морало извршити.

Радња извршења се може предузети са три алтернативне делатности:

- а) захтевање поклона или друге користи,
- б) примање поклона или друге користи и
- ц) примање обећања поклона или користи.

а) Захтевање је тражење, јасно и недвосмислено исказивање жеље за поклоном или другом коришћу. То значи да захтевање поклона или друге користи постоји када учинилац ставља до знања лицу од кога се мито тражи да ће због тога извршити службену радњу коју не би смео да изврши, или да неће извршити службену радњу коју би морао да изврши.

б) Примање је узимање поклона или користи физички, фактички било непосредно или посредно, при чему је без значаја колико је посредника било, као и да ли се прималац и давалац мита лично познају. Дакле, примање поклона у смислу радње извршења постоји увек када је учинилац на било који начин изразио своју сагласност да одмах или касније прими какав поклон или неку другу корист, без обзира на чију иницијативу или предлог је ово учињено.

ц) Примање обећања поклона или користи је саглашавање, изражавање жеље за остварењем понуде другог лица о давању поклона или користи. У овом случају ради се о прихватању обећања или понуде поклона или какве друге користи да би се извршила службена радња која се не сме извршити или да се не изврши службена радња која би се морала извршити.

Захтевање или примање поклона или неке друге користи треба да се чини у вези са извршењем службене радње која не би смела бити извршена, односно неизвршењем службене радње која је морала бити извршена. Основно је за постојање овог дела да између захтевања или примања мита, односно његовог обећања и незаконитог поступања службеног или одговорног лица постоји узајамна веза. Нема овог кривичног дела ако је службено или одговорно лице примило поклон или другу корист по неком другом основу који се не односи на вршење службене дужности. Ова радња извршења се мора предузети на законом прописани начин: а) непосредно; б) посредно.

Примање мита се јавља као специјалан облик злоупотребе службеног положаја, па се зато ова кривична дела не могу наћи у идеалном стицају. Примање мита је као кривично дело свршено самим захтевањем или примањем поклона или друге користи или њиховог обећања у вези са извршењем или неизвршењем службене радње. Уколико је службено или одговорно лице извршило само радње које представљају примање мита, онда те делатности представљају само то кривично дело. Ако службено лице после захтеваног и примљеног мита, предузме у вези са примљеним митом и друге делатности које представљају и злоупотребу службеног положаја (искоришћавање службеног овлашћења, прекорачење граница службеног овлашћења, невршење службене дужности), у том случају постоји реални стицај ова два кривична дела.

2) Неправо пасивно подмићивање постоји кад службено или одговорно лице непосредно или посредно захтева или прими поклон или другу корист или прими

обећање поклона или друге користи да у оквиру свог службеног овлашћења изврши службену радњу коју би морало извршити или да не изврши службену радњу коју не би смело извршити. И ово се дело предузима истим радњама извршења, а то су захтевање или примање поклона или друге користи или примање обећања поклона или друге користи. Овде се радња подмићивања предузима са циљем извршења законите службене радње, јер се делатност службеног лица креће у границама службеног овлашћења. Код овог облика дела нема повреде службене дужности у смислу кршења законитости, али је незаконит сам поступак службеног или одговорног лица, које прима одређену награду, да би поступало у складу са законом и правилима службе.

3) Накнадно подмићивање постоји када службено или одговорно лице захтева или прими поклон или другу корист после извршења службене радње коју није смело да врши, односно коју је било дужно да изврши или после неизвршења радње која се морала извршити, односно која се није смела извршити. Ово је најлакши облик пасивног подмићивања, јер се подмићивање не јавља као узрок извршења или неизвршења службене радње. Радња извршења је код овог дела само захтевање или примање поклона, али тек посто је извршена законита или незаконита службена радња. У овом случају су сједињена оба претходна облика, па ће ово дело постојати, ако је учињена незаконита или законита службена радња после које је примљен или захтеван поклон или нека друга награда. За постојање овог дела битно је да службено или одговорно лице у вези са извршеном или неизвршеном службеном радњом захтева или прими поклон или другу корист. Постојање ове везе утврђује се и на основу временског размака између радњи учиниоца дела и захтевања, односно примања мита. Код накнадног подмићивања примљено мито није имало утицаја на извршење, односно неизвршење службене радње, али такво понашање није допуштено и представља кршење правила службе, и оно може створити навику код учиниоца да убудуће тражи и прима мито у оваквим и сличним ситуацијама.

Последица кривичног дела пасивног подмићивања се састоји у угрожавању службене дужности, односно законитог, благовременог, ефикасног и квалитетног функционисања службе.

Дело је свршено кад је већ захтеван или примљен поклон за обављену делатност која се није смела извршити или неизвршену делатност која се морала извршити, односно за обављену делатност у оквиру службеног овлашћења или неизвршења делатности која се и није смела извршити. Као извршилац дела може се јавити само службено лице или страном службено лице или одговорно лице у предузећу установи и

другом субјекту. Неће постојати ово кривично дело, ако је у време захтевања или примања поклона или друге користи престало својство службеног лица.

У погледу кривице је потребан умишљај. Садржина умишљаја мора да обухвати свест о захтевању или примању поклона или друге користи, свест о противправности поступања, као и свест о природи извршења или неизвршења службене радње.

За ово дело је закон прописао различите казне и то: за први облик казна затвора од две до дванаест година, за други облик казна затвора од две до осам година, а за трећи облик казна затвора од три месеца до три године. Поред прописане казне затвора учиниоцу се обавезно изриче и посебна мера безбедности - одузимање предмета. Дело се гони по службеној дужности у редовном поступку, осим за облик накнадног пасивног подмићивања које се суди у скраћеном поступку.

Тежи облик овог дела постоји када је извршено право или неправо пасивно подмићивање у вези са откривањем кривичног дела, покретањем или вођењем кривичног поступка и изрицањем или извршењем кривичне санкције. Овде се ради о посебној врсти службених лица која се могу појавити као учиниоци кривичног дела. Дакле, две су квалификаторне околности које чине дело тежим и за које Законик предвиђа теже кажњавање – казну затвора у трајању од три до петнаест година. То су:

1) посебно својство службеног или одговорног лица. Као учиниоци овог облика кривичног дела могу се јавити лица која покрећу, воде или окончавају кривични поступак:

- 1) полицијски службеници,
- 2) јавни тужиоци и њихови заменици,
- 3) судије и судије поротници и
- 4) радници пенитенсијарне администрације, односно Управе за извршење заводских кривичних санкција и

2) посебна врста службене радње поводом које се захтева или прима мито, а предузима се у вези са откривањем кривичног дела, покретањем или вођењем кривичног поступка и изрицањем или извршењем кривичне санкције. Овде не долази у обзир примање мита у вези са поступком за привредне преступе, прекршаје или дисциплинске преступе.

5.2.3. Давање мита као облик корупције

Друго опште корупцијско кривично дело – давање мита – у нашем правном систему је предвиђено у члану 368. КЗ РС на следећи начин:

„(1) Ко службеном или другом лицу учини, понуди или обећа поклон или другу корист да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смео извршити или да не изврши службену радњу коју би морало извршити или ко посредује при оваквом подмићивању службеног лица казниће се затвором од 6 месеци до 5 година.

(2) Ко службеном или другом лицу учини, понуди или обећа поклон или другу корист да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју би морало извршити или да не изврши службену радњу коју не би смело извршити или ко посредује при оваквом подмићивању службеног лица казниће се затвором до три године.

(3) Одредбе ст. 1. и 2. овог члана примењују се и када је мито дато, понуђено или обећано страном службеном лицу.

(4) Учинилац дела из ст. 1. до 3. овог члана који је пријавио дело пре него што је сазнао да је оно откривено, може се ослободити од казне.

(5) Одредбе ст. 1, 2. и 4. овог члана примењују се и када је мито дато, понуђено или обећано одговорном лицу у предузећу, установи или другом субјекту“.³⁴

Дело се састоји у чињењу, нуђењу или обећању поклона или друге користи службеном, страном службеном или одговорном лицу у предузећу, установи или другом субјекту да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело да изврши или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши, односно да изврши службену радњу коју би морало да изврши или не изврши службену радњу коју не би смело да изврши или у посредовању при оваквом подмићивању службеног, страног службеног или одговорног лица. Ово се дело у правној теорији назива активно подмићивање. У

³⁴ Чл. 368. Кривичног законика Републике Србије- Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.

овом случају ради се, заправо, о кривичном делу којим се „споља“ угрожава законитост приликом вршења службене дужности. Ово дело се у правној теорији и не сматра правим и чистим кривичним делом против службене дужности. Његово место у групи кривичних дела против службене дужности се оправдава повезаношћу која постоји између примања и давања мита, јер је давање мита логично праћено примањем мита и обрнуто. Мито се увек даје у вези са вршењем или невршењем службене дужности.

Објект заштите је правилно, законито, ефикасно и квалитетно обављање службене дужности. Али код овог дела се службена дужност повређује или угрожава радњама других заинтересованих лица, а не службених лица.

Објект напада је поклон или каква друга корист. Поклон је свака имовинска корист у смислу покретне или непокретне имовине која се даје другом лицу без одговарајуће противнакнаде. Предмет поклона могу бити различите покретне или непокретне ствари и то: новац, скуповени предмети, уметничка дела, плац кућа, шума итд. Предмет поклона могу такође бити и имовинска права која се могу пренети на другога. У смислу овог кривичног дела, поклон постоји чак и када га давалац не поседује у тренутку обећања, већ ће ту вредност стећи у будућности. Друга корист може бити остваривање било какве имовинске или неимовинске погодности, као што су: добијање повишице у личном примању, бесплатно путовање, напредовање у служби итд. За постојање овог дела није од значаја вредност датог или обећаног поклона. У пракси се може појавити питање, да ли је вредност поклона у потпуности без икаквог значаја за правну квалификацију дела. Ако се ради о поклонима мале вредности или симболичним поклонима који су уобичајени у одређеној средини, поставље се питање да ли ово кривично дело уопште постоји.

5.2.4. Облици испољавања

Дело има три основна и један лакши облик испољавања. То су:

- 1) право активно подмићивање,
- 2) неправо активно подмићивање и
- 3) посредовање у давању мита.³⁵

³⁵ Б. Петровић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Сарајево, 2006, стр. 99.

1) Право активно подмићивање је чињење, нуђење или обећање поклона или друге користи службеном или одговорном лицу у предузећу, установи или другом субјекту да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело да изврши или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши. Радња извршења се састоји из више алтернативно предвиђених делатности. То су:

а) чињење (у смислу давања или предаје, непосредно или посредно у државину другог лица, предаја у руке или остављање у просторији или на другом месту где службено или одговорно лице може узети предмет поклона) поклона или било које имовинске или неимовинске користи,

б) нуђење (покушај давања поклона или друге користи, делатности физичког карактера из које се јасно манифестује воља да се поклон или друга корист предају) и

ц) обећање поклона или друге користи је стављање у изглед службеном или одговорном лицу, које треба службену радњу да изврши или да је не изврши, да ће му бити дат поклон или каква друга корист, ако захтевану службену радњу изврши или не изврши. Ради се, дакле, о саопштавању своје намере у било којој форми. Давање, нуђење или обећање поклона може се вршити према службеном или одговорном лицу непосредно, лично, а може и посредно преко трећег лица.

Дело је свршено самом предајом поклона или давањем обећања о поклону у вези са извршењем незаконите службене радње од стране службеног лица, без обзира да ли је оно радњу извршило, односно пропустило да изврши или не.

2) Неправо активно подмићивање је чињење, нуђење или обећање поклона или друге користи домаћем или страном службеном или одговорном лицу у предузећу, установи или другом субјекту да у оквиру службеног овлашћења изврши службену радњу коју би морало да изврши или да не изврши службену радњу коју не би смело да изврши. Ово је подмићивање на извршење законите радње, па се сматра лакшим обликом овог кривичног дела. За постојање овог дела није од значаја вредност датог или обећаног поклона. Ако се ради о поклонима мале вредности или симболичним поклонима који су уобичајени у одређеној средини, поставље се питање да ли ово кривично дело уопште постоји. И у оваквом случају су остварена објективна и

субјективна обележја бића кривичног дела активног подмићивања, али незнатна вредност поклона или користи могу указати на могућност примене института дела малог значаја из члана 18. КЗ РС.

3) Посредовање у давању мита је предузимање делатности којима се подстиче, доприноси или помаже другом лицу да учини, понуди или обећа поклон или другу корист домаћем или страном службеном или одговорном лицу у предузећу, установи или другом субјекту, да у границама свог овлашћења изврши незакониту или закониту службену радњу. Овде се ради о подстрекавању и помагању као облицима саучесништва, који су добили карактер самосталне радње извршења.³⁶ Посредовање је свака делатност којом неко лице доприноси да се поклон или друга корист, учини, понуди или обећа другом лицу као што су: успостављање везе између даваоца и примаоца мита, преношење порука и сл. У овом случају ради се о делу које у себи обједињава подстрекавање и помагање у давању мита као облике саучесништва који су овде добили карактер самосталне радње извршења. Код овог облика дела се не кажњава лице које даје поклон или другу корист, већ лице (посредник) које то различитим делатностима омогућава и олакшава. Извршилац овог дела је посредник, тј. треће лице, а не прималац или давалац мита.

Дело је свршено предајом поклона или предајом поруке да је поклон обећан, односно самим обећањем поклона. Отуда чињеница да до предаје поклона примаоцу мита заиста није дошло, не искључује постојање овог кривичног дела. Ни чињеница да службено лице или одговорно лице није прихватило обећање поклона, нити пристало на обављање тражене службене радње, не утиче на постојање овог дела подмићивања. Код овог кривичног дела покушај није могућ, јер је дело довршено предузимањем сваке делатности која значи обећање поклона. Покушај овог облика дела био би могућ само ако се радња извршења састоји у давању поклона или неке друге користи.

За постојање овог кривичног дела тражи се да давање мита претходи извршењу службене радње, што значи да у овом случају нема накнадног давања мита.

Извршилац овог кривичног дела подмићивања може бити свако лице. У погледу кривице за извршење овог кривичног дела потребан је умишљај. За први облик дела прописана је казна затвора од шест месеци до пет година, а за други и трећи облик казна затвора до три године. Но, поред казне учиниоцу дела се обавезно изриче се обавезно изриче и мера безбедности одузимања предмета - поклона и друге користи, с

³⁶ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2014, стр. 307.

тим што се ови поклони могу вратити учиниоцу дела под условом да је он добровољно пријавио дело пре него што је сазнао да је откривено. Ово кривично дело се гони по службеној дужности у редовном поступку осим за дело неправо активно подмићивање које се суди у скраћеном поступку.

Лакши облик дела за који закон из криминално политичких разлога предвиђа могућност потпуног ослобођења од казне постоји ако је давалац поклона пријавио дело пре него што је сазнао да је оно откривено. Разлози који оправдавају примену овог посебног основа за ослобођење од казне су у вези са доказивањем постојања овог кривичног дела. Ако је лице ослобођено казне, предмети поклона или вредности које представљају другу корист коју је он дао као мито могу му се вратити.

5.3. Кривичне санкције и мере за кривична дела корупције

5.3.1. Кривичне санкције

Кривична дела корупције поседују висок степен друштвене опасности. Због могућности да она добију карактеристике организованог криминала, у систему кривичних санкција предвиђено је више мера и средстава које стоје друштву на располагању у супротстављању овим облицима криминалитета³⁷. За кривична дела примање мита (чл. 367 КЗ) и давање мита (чл. 368 КЗ) као основна кривична санкција предвиђена је казна затвора у одређеном распону, зависно од облика испољавања поменутих кривичних дела. Казна затвора је временског карактера и састоји се у одузимању слободе кретања учиниоцу кривичног дела за одређено време, прецизирано у судској пресуди, и његовом смештању у заводску установу.³⁸ За неке облике кривичних дела је могуће изрећи казну затвора до једне године. То су: накнадно подмићивање, право активно подмићивање, неправо активно подмићивање и посредовање у давању мита. Тада је могућа примена „кућног притвора“. Члан 45. ст. 5. КЗ. РС гласи: „ Ако учиниоцу кривичног дела изрекне казну затвора до једне године, суд може истовремено одредити да ће се она извршити тако што ће је осуђени издржавати у просторијама у којима станује уколико се с обзиром на личност учиниоца, његов ранији живот, његово држање после учињеног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учинио може очекивати да ће се и на тај начин остварити сврха кажњавања.“ Казна затвора у трајању од петнаест година, предвиђена

³⁷ Д. Јовашевић, Организовани криминалитет, кривичноправни аспекти, Ниш, 2012, стр. 61.

³⁸ С. Константиновић Вилић, М. Костић, Пенологија, Ниш, 2011, стр. 135. и 136.

је код квалификованог облика кривичног дела примања мита у случају да је то учињено у вези са откривањем дела покретањем или вођењем кривичног поступка, изрицањем или извршењем кривичне санкције. Када кривична дела корупције поприме облике организованог криминала и буду учињена у стицају са неким другим кривичним делима, тада је могуће изрећи казну затвора у трајању од тридесет до четрдесет година. Поред кривичних санкција утврђено је опште правило да нико не може задржати имовинску корист прибављену кривичним делом, што је у глави седмој Кривичног законика ближе и одређено. Учиниоцима ових дела се могу изрећи и одређене мере безбедности.

5.3.2. Мере безбедности

У погледу кривичних санкција којима би могли да се обухвате извршиоци кривичних дела корупције, требало би издвојити меру безбедности забране вршења позива, делатности и дужности из чл. 85 КЗ и меру безбедности одузимање предмета из чл. 87 КЗ. Изрицање ових мера је факултативне природе и суд у сваком конкретном случају цени целисходност њиховог изрицања.

1) Забрана вршења позива, делатности и дужности

Ова мера безбедности из чл. 85 Кривичног Законика састоји се у забрани вршења одређеног позива, делатности или свих или неких дужности везаних за располагање, коришћење, управљање или руковање туђом имовином или за чување те имовине, учиниоцу дела, ако се оправдано сматра да би опасно било даље вршење таквог позива, делатности или дужности од стране тог лица. Управо се службена радња у оквиру службеног овлашћења приликом извршења кривичних дела корупције, врши у склопу позива, делатности и дужности тих лица. Позив се односи на професионалну делатност којом се другима пружа стручна услуга и за чије је вршење потребна одговарајућа стручна квалификација. Овде се ради о позиву лекара, професора, ветеринара и сл., и они по правилу имају већи друштвени значај. Под делатношћу се подразумева вршење стручних услуга и оне се најчешће обављају у виду неког заната. Када говоримо о дужностима прецизирано је да се ради о дужностима везаним за располагање, коришћење, управљање или руковање туђом имовином или за чување те имовине. Ради се о имовини која је лицу дата на управљање, чување или руковање у

оквиру обављања своје дужности, а та имовина није у његовом власништву, већ може бити у власништву предузећа, државних установа, приватних установа³⁹. Да би дошло до изрицања ове мере безбедности потребно је утврдити постојање опасности од даљег вршења позива, делатности или дужности од стране лица којем се изриче мера. Суд формира схватање о постојању такве опасности на основу свеобухватне оцене личности, узимајући у обзир околности везане за природу извршења кривичног дела и однос са садржином делатности, злоупотребу вршења делатности и сл.

Ова мера се не може изрећи самостално, већ само уз казну, условну осуду, судску опомену, ослобођење од казне и уз мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи и обавезног психијатријског лечења на слободи. Изриче се у трајању од једне до десет година, а рок се рачуна од дана правноснажности одлуке. Не урачунава се у време трајања ове мере време проведено у затвору, односно у здравственој установи у којој је извршена мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи и обавезног психијатријског лечења на слободи. Законом о извршењу кривичних санкција⁴⁰ прописано је да је почетак примене мере безбедности везан за тренутак када суд који је изрекао ову меру у првом степену достави правноснажну одлуку органу, предузећу или организацији у којој је лице којем је мера изречена запослено, органу надлежном за издавање дозволе или одобрења за вршење одређеног позива или самосталне делатности, надлежном инспекцијском органу, надлежном органу за вођење привредних регистара и пореској управи. Ако је вршење позива, делатности и дужности везано за поседовање дозволе која је издата од стране надлежног органа, ова ће се мера извршити одузимањем дозволе или забраном њеног издавања за време на које је ова мера изречена. О извршењу изречене мере надлежна инспекција има обавезу обавештавања суда који је меру изрекао у првом степену. Суд може одлучити да престане мера безбедности забране вршења позива, делатности и дужности ако су протекле три године од дана њеног примењивања, где ће при оцени да ли ће одредити престанак мере суд узети у обзир понашање осуђеног после осуде, да ли је надокнадио штету проузроковану кривичним делом, вратио имовинску корист стечену извршењем кривичног дела и друге околности које указују на оправданост престанка те мере.

2) Одузимање предмета

³⁹ Д. Јовашевић, Кривична дела корупције, Београд, op.cit; стр.138.

⁴⁰Чл. 208. Закона о извршењу кривичних санкција, Службени гласник, бр. 55/2014.

За кривична дела корупције је карактеристична још једна мера безбедности из чл. 87 Кривичног Законика, а то је мера одузимања предмета. У предлогу Закона о допунама Кривичног законика додају се назив и члан 87а, који гласе: „Одузимање, односно забрана издавања одобрења за набављање, држање и ношење оружја.“ Мера безбедности одузимања, односно забране издавања одобрења за набављање, држање и ношење оружја обавезно се одређује ако се утврди да је извршено кривично дело са елементима насилничког понашања.

Мера безбедности из члана 87. КЗ. РС. се састоји у одузимању предмета који је био намењен или употребљен за извршење кривичног дела или је настао извршењем кривичног дела, кад постоји опасност да ће се одређени предмет употребити поново за извршење кривичног дела или када је из моралних разлога и заштите опште безбедности одузимање предмета неопходно. Предмет који се одузима односи се углавном на имовинску или другу материјалну корист намењену или употребљену за извршење кривичног дела или евентуално ону корист која је настала извршењем кривичног дела. Након одузимања предмета, трећем лицу нису ускраћена права на накнаду штете од учиниоца. Одузимање предмета је мера факултативног карактера, али се у конкретном случају може одредити да је одузимање предмета обавезно. Баш такав случај постоји када се ради о кривичним делима примања мита. Уколико је примењена мера одузимања предмета код кривичног дела давања мита, тада постоји могућност да се поклон или друга корист који су одузети од лица које је примило мито могу вратити учиниоцу тог кривичног дела, односно даваоцу мита, у случају да то лице пријави дело пре него што је сазнало да је дело откривено. Извршење мера безбедности одузимања предмета, Законом о извршењу кривичних санкција, поверено је суду који је изрекао ту меру у првом степену. Зависно од природе предмета који су одузети, суд одлучује да ли ће их продати према одредбама Закона о извршењу и обезбеђењу, уступити државном органу, установи или добротворној организацији, уништити их или ће са њима поступати у складу са посебним прописима. Средства која су стечена продајом предмета чине приход буџета Републике Србије.

3) Одузимање имовинске користи

Оно што је карактеристично за извршиоце кривичних дела корупције, јесто и то да се њиховим вршењем прибавља противправна корист. Кривични законик се у глави

седмој, која обухвата чланове од 91. до 93, управо бави одузимањем тако стечене имовинске користи. Циљ одузимања имовинске користи је успостављање стања које је постојало пре извршења кривичног дела и одузимање од извршиоца кривичног дела добара и вредности које му не припадају. Наведена обележја управо разликују овај институт од казне, јер се код казне учиниоцу дела одузима или ограничава неко добро које му припада. Овај институт се разликује и од мера безбедности, јер се њима отклања опасност од вршења новог кривичног дела. Издајање и осамостаљење мере одузимања имовинске користи у посебну кривичноправну меру произилази из чињенице да она нема карактер кривичне санкције коју изриче суд према законским условима за њено изрицање.

Дакле, не можемо говорити о примени кривичне санкције, већ о примени правног принципа. Примена ове мере темељи се на принципу “*nullum commodum capere potest de sua propria iniuria*“ (нико не може имати користи од сопственог злодела). Имовинска корист се одузима судском одлуком којом је утврђено извршење дела. Од учиниоца се обавезно одузима новац, предмети од вредности и друга имовинска корист који су прибављени кривичним делом, а ако одузимање није могуће онда ће се учинилац обавезати:

- 1) да преда у замену другу имовинску корист која одговара вредности имовине прибављене извршењем кривичног дела и
- 2) да плати новчани износ који одговара прибављеној имовинској користи.

Ова се корист одузима не само од учиниоца кривичног дела, већ и од другог лица на које је пренесена без накнаде или уз накнаду која очигледно не одговара стварној вредности (чл. 92 ст. 2 КЗ. РС.). Наиме, 2013. године је донет Закон о одузимању имовинске користи проистекле из кривичног дела⁴¹. Овим законом уређују се услови, поступак и органи надлежни за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичних дела. Он се примењује када су извршена одређена кривична дела, међу која спадају и кривична дела организованог криминала, трговина утицајем, примање и давање мита, уколико имовинска корист прибављена тим кривичним делима, односно вредност предмета кривичних дела прелази износ од милион и петсто хиљада динара.

⁴¹Чл.1. Закона о одузимању имовинске користи проистекле из кривичног дела- „Службени гласник РС”, бр. 32/2013.

Да би се имовинска корист могла одузети од учиниоца потребно је испунити одређене услове.

Први услов који је неопходан да би се имовинска корист могла одузети је постојање имовинске користи која је стечена кривичним делом. Према члану 92. Кривичног законика Републике Србије под имовинском користи подразумева се новац, предмети од вредности и свака друга имовинска корист која је прибављена кривичним делом.

Други услов неопходан за изрицање одузимања имовинске користи је постојање одлуке којом је утврђено постојање извршења кривичног дела. У Кривичном законикуну није наведено које су то одлуке, али се закључује да то не може бити ослобађајућа пресуда, с обзиром на то да се њоме не утврђује постојање кривичног дела. Закоником о кривичном поступку у члану 541. предвиђено је да се одузимање имовинске користи може изрећи у осуђујућој пресуди или у решењу о изрицању мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи.

Трећи услов се односи на имовинскоправни захтев. Он се састоји у томе да у кривичном поступку није постављен имовинскоправни захтев од стране оштећеног или ако је он постављен, да његов износ не достигне висину имовинске користи.

Требало би поменути и начин одузимања имовинске користи. Имовинска корист која је прибављена кривичним делом одузима се од учиниоца кривичног дела, али и од других лица. Према новом решењу, имовинска корист прибављена кривичним делом, одузеће се од правног или физичког лица на које је пренесена без накнаде или уз накнаду која не одговара стварној вредности. Наше постојеће законодавство је такво да се мора одузети свака корист стечена извршењем кривичног дела. Стога би се законом могла дозволити могућност, као што чине страни закони, да се имовинска корист не мора одузети у случају да је незнатна.

Поступак за одузимање имовинске користи предвиђен је чл. 537-543, Законика о кривичном поступку. Имовинска корист прибављена извршењем кривичног дела утврђује се у кривичном поступку по службеној дужности. Имовинска корист утврђује се у кривичном поступку упоредо са расветљавањем и решавањем кривичне ствари. Орган поступка је дужан да у току поступка прикупља доказе и провери околности које су од важности за утврђивање имовинске користи. Меру одузимања имовинске користи суд може изрећи у пресуди којом се оптужени оглашава кривим, у решењу о судској опомени или у решењу о примени васпитне мере, као и у решењу којим се у поступку изриче мера обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи.

Према члану 251. Закона о извршењу кривичних санкција у поступку извршења одузимања имовинске користи прибављене кривичним делом, сходно се примењују одредбе Закона о извршном поступку. Средства остварена одузимањем имовинске користи приход су буџета Републике Србије.

5.4. Кривична дела примања и давања мита у упоредном праву

У циљу потпунијег и свестранијег сагледавања кривичноправне проблематике корупције као антипода правне државе и владавине права, није довољно да се посветимо само теоријској и практичној анализи облика испољавања, обележја и карактеристика кривичних дела корупције која припадају нашем законодавству, већ је пожељно да одређену пажњу посветимо и упоредноправној анализи ових кривичних дела у савременим кривичноправним системима.

Албанија

Кривични законик Републике Албаније од 27. јануара 1995. године у Секцији 2, у групи кривичних дела против активности државних органа јавне власти, предвиђа у члану 260. кривично дело под називом: „Примање мита”.

Ово дело има само један облик - право пасивно подмићивање. Дело чини лице које врши државну функцију, јавну службу или друго занимање, а које прими награду, поклон или другу корист да у оквиру своје делатности предузме или пропусти неку радњу у оквиру службе, дужности или занимања како би друго лице на тај начин прибавило какву услугу, награду, посао или другу корист.

Овде је радња извршења примање, а не само захтевање каквог поклона или друге користи. Као учинилац дела може се јавити само лице које има одређено својство-лице које врши државну функцију, јавну службу или друго занимање.

За ово дело је прописана казна затвора од три до десет година.

Албански законодавац не познаје кривично дело давања мита што се може приписати криминалнополитичким разлозима некажњавања даваоца мита како би се једноставније могло доказати извршење кривичног дела примања мита. Поменућемо и измене Кривичног законика Републике Албаније из 2015. године.

У члану 259. Кривичног законика Републике Албаније предвиђено је:

„ Тражење или узимање, директно или индиректно од стране особе која се налази на јавној функцији било какве нерегуларне користи или било каквог обећања за себе или треће лице, као и прихватање понуде или обећања, које произлази из нерегуларне користи, да би се утицало или да се не би утицало на вршење дужности, а кажњиво је затвором од 2 до 8 година.

Члан 259. а. КЗ. Републике Албаније гласи:

„ Тражење или узимање, директно или индиректно било каквих нерегуларних користи или обећања за себе или друге, или прихватање понуда или обећања, која произилазе из нерегуларних користи од страних јавних званичника запослених у јавним интернационалним организацијама, чланова страних јавних скупштина или чланова интернационалних парламената, да изврше или не изврше чин који је повезан са њиховом функцијом, а кажњив је затвором од 2 до 8 година.

Ова два кривична дела односе се на пасивну корупцију.

Члан 319. КЗ. Републике Албаније гласи:

„ Директно или индиректно обећавање, предлагање или нуђење било каквог нерегуларног профита, за себе или треће лице, судији, тужиоцу или било ком друго запосленом у правосуђу у циљу да се изврши или избегне било какво дело везано за њихову дужност кажњиво је затворском казном од једне до четири године“.

Члан 319. а. КЗ. Републике Албаније гласи:

„ Обећавање, предлагање или нуђење, директно или индиректно, било каквих неправилних добити за себе или неког другог, судији или представницима интернационалних судова, за извршавање или избегавање извршавања било каквог поступка везаног за његову/њену дужност кажњиво је затвором у трајању од једне до четири године“.

Члан 319. б. КЗ. Републике Албаније гласи:

„Обећавање, предлагање или нуђење, директно или индиректно, било каквих неправилних добити за себе или неког другог, страном или домаћем арбитру, за извршавање или избегавање извршавања било каквог поступка везаног за његову/њену дужност кажњиво је затвором у трајању од једне до четири године“.

Члан 319. ц. КЗ. Републике Албаније гласи:

„ Обећавање, предлагање или нуђење, директно или индиректно, било каквих неправилних добити за себе или неког другог, поротницима страних судова, за извршавање или избегавање извршавања било каквог поступка везаног за његову/њену

дужност кажњиво је затвором у трајању од једне до четири године.

Члан 319. ц(а). КЗ. Републике Албаније гласи:

„Директно или индиректно посредовање или примање било каквих нерегуларних користи или било каквих понуда за себе или треће лице, од стране судија, тужилаца или других судских представника, или прихватање било каквих понуда или обећања која проистичу из нерегуларних користи од стране судија, тужилаца или других судских представника за извршавање или избегавање извршавања било каквог поступка везаног за њихову дужност кажњиво је затвором у трајању од три до десет година“.

Члан 319. д. КЗ. Републике Албаније гласи:

„Тражење или примање, директно или индиректно, било каквих неправилних добити или обећања, за себе или неког другог, или прихватање понуда или обећања од којих има нерегуларних користи, од стране судија или званичника страних судова, за извршавање или избегавање извршавања било каквог поступка везаног за њихову дужност кажњиво је затвором у трајању од три до десет година“.

Члан 319. д(а). КЗ. Републике Албаније гласи:

„Тражење или примање, директно или индиректно, било каквих неправилних добити или обећања, за себе или неког другог, или прихватање понуда или обећања од којих има нерегуларних користи, од стране домаћих или страних арбитра за извршавање или избегавање извршавања било каквог поступка везаног за њихову дужност кажњиво је затвором у трајању од две до осам година“.

Члан 319. е. КЗ. Републике Албаније гласи:

„Тражење или примање, директно или индиректно, било каквих неправилних добити или обећања, за себе или неког другог, или прихватање понуда или обећања од којих има нерегуларних користи, од стране поротника страних судова, за извршавање или избегавање извршавања било каквог поступка везаног за њихову дужност кажњиво је затвором у трајању од две до осам година“.⁴²

Босна и Херцеговина

У Кривичном законнику Федерације Босне и Херцеговине, у члану 380. и 381. предвиђена су следећа кривична дела:

Примање дара и других облика користи (чл. 380. КЗ. ФБиХ):

⁴² Criminal Code of the Republika Albania (1995, amended 2015.)

(1) Службена или одговорна особа у Федерацији, укључујући и страну службену особу, која захтијева или прими дар или какву другу корист за себе или другу особу, или која прими обећање дара или какве користи, за себе или другу особу да у оквиру свог овлашћења учини што не би смјела учинити или да не учини што би морала учинити, казнит ће се казном затвора од једне до десет година.

(2) Службена или одговорна особа у Федерацији, укључујући и страну службену особу, која захтијева или прими дар или какву корист за себе или другу особу или која прими обећање дара или какве користи за себе или другу особу да у оквиру свог овлашћења учини што би морала учинити или да не учини што не би смјела учинити, казнит ће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.

(3) Казном из става 2. овог члана казнит ће се службена или одговорна особа у Федерацији, укључујући и страну службену особу, која послије чињења или нечињења из ст. 1. и 2. овог члана, а у вези с тим захтијева или прими дар или какву другу корист за себе или другу особу.

(4) Примљени дар или имовинска корист одузет ће се.

Давање дара и других облика користи (чл. 381. КЗ. ФБиХ):

(1) Ко службеној или одговорној особи у Федерацији, укључујући и страну службену особу, учини или обећа дар или какву другу корист, да у оквиру свог овлашћења учини што не би смјела учинити или да не учини што би морала учинити, или ко посредује при оваквом подмићивању службене или одговорне особе, казнит ће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.

(2) Ко службеној или одговорној особи у Федерацији, укључујући и страну службену особу, учини или обећа дар или какву другу корист, да у оквиру свог овлашћења учини што би морала учинити или да не учини што не би смјела учинити, или ко посредује при оваквом подмићивању службене или одговорне особе, казнит ће се новчаном казном или казном затвора до три године.

3) Учинитељ кривичног дјела из ст. 1. и 2. овог члана који је дао мито на захтјев службене или одговорне особе у Федерацији, укључујући и страну службену особу, и пријавио кривично дјело прије његовог откривања или сазнања да је откривено, може се ослободити казне.

(4) Примљени дар или имовинска корист одузет ће се, а у случају из става 3. овог члана може се вратити особи која је дала мито.⁴³

Црна Гора

Кривични законик Републике Црне Горе из 2003. године у глави тридесет и четвртој, у групи кривичних дела против службене дужности предвиђа два кривична дела корупције. То су: примање мита у члану 423. КЗ. РЦГ и давање мита у члану 424. КЗ. РЦГ.

Примање мита (чл.423. КЗ. РЦГ):

(1) Службено лице које непосредно или посредно захтијева или прими мито или које прихвати обећање мита за себе или другог да изврши службену или другу радњу коју не би смјело извршити или да не изврши службену или другу радњу коју би морало извршити, казниће се затвором од двије до дванаест година.

(2) Службено лице које непосредно или посредно захтијева или прими мито или које прихвати обећање мита за себе или другог да изврши службену или другу радњу коју би морало извршити или да не изврши службену или другу радњу коју не би смјело извршити, казниће се затвором од двије до осам година.

(3) Службено лице које изврши ђело из ст. 1. или 2. овог члана у вези са откривањем кривичног дјела, покретањем или вођењем кривичног поступка, изрицањем или извршењем кривичне санкције, казниће се затвором од три до петнаест година.

(4) Службено лице које послије извршења, односно неизвршења службене или друге радње из ст. 1, 2. и 3.

овог члана, а у вези са њом, захтијева или прими мито, казниће се затвором од три мјесеца до три године.

(5) Ако одговорно или друго лице у установи или другом субјекту који се не бави привредним пословањем учини ђело из ст. 1, 2. и 4. овог члана, казниће се казном прописаном за то дјело.

(6) Примљено мито одузеће се.

Давање мита (чл. 424. КЗ. РЦГ):

⁴³ Чл. 380 и 381. Кривичног законика Федерације Босне и Херцеговине - Службене новине ФБиХ, број 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 54/14, и 76/14.

(1) Ко службеном лицу непосредно или посредно да, понуди или обећа мито за њега или другог да службено лице изврши службену или другу радњу коју не би смјело извршити или да не изврши службену или другу радњу коју би морало извршити или ко посредује у оваквом давању мита службеном лицу, казниће се затвором од једне до осам година.

(2) Ко службеном лицу непосредно или посредно да, понуди или обећа мито за њега или другог да службено лице изврши службену или другу радњу коју би морало извршити или да не изврши службену или другу радњу коју не би смјело извршити или ко посредује у оваквом давању мита службеном лицу, казниће се затвором од шест мјесеци до пет година.

(3) Учиниолац дјела из ст. 1. и 2. овог члана који је пријавио ђело прије него што је сазнао да је оно откривено може се ослободити од казне.

(4) Одредбе ст. 1, 2. и 3. овог члана примјењују се и кад је мито дато, понуђено или обећано одговорном или другом лицу у установи или другом субјекту који се не бави привредним пословањем.⁴⁴

Хрватска

Казнени закон Републике Хрватске у глави двадесет и осмој, у групи кривичних дела против службене дужности предвиђа два кривична дела корупције. То су: примање мита у члану 293. КЗ РХ и давање мита у члану 294. КЗ РХ.

Примање мита (чл. 293. КЗ. РХ):

(1) Службена или одговорна особа која захтијева или прими мито, или која прихвати понуду или обећање мита за себе или другога да унутар или изван граница своје овласти обави службену или другу радњу која се не би смјела обавити, или да не обави службену или другу радњу која би се морала обавити, казнит ће се казном затвора од једне до десет година.

(2) Службена или одговорна особа која захтијева или прими мито, или која прихвати понуду или обећање мита за себе или за другога да унутар или изван граница своје овласти обави службену или другу радњу која би се морала обавити, или да не обави службену или другу радњу која се не би смјела обавити, казнит ће се казном затвора од једне до осам година.

(3) Службена или одговорна особа која након обављања, односно необављања

⁴⁴Чл. 423 и 424.н Кривичног законика Републике Црне Горе- Службени лист Републике Црне Горе, бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и Службени лист Црне Горе, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 и 56/2013.

службене или друге радње наведене у ставку 1. и 2. овога чланка, а у вези с њом, захтијева или прими мито, казнит ће се казном затвора до једне године.

Давање мита (чл. 294. КЗ. РХ):

(1) Тко службеној или одговорној особи понуди, даде или обећа мито намијењено тој или другој особи да унутар или изван граница своје овласти обави службену или другу радњу коју не би смјела обавити или да не обави службену или другу радњу коју би морала обавити, или тко посредује при таквом подмићивању службене или одговорне особе, казнит ће се казном затвора од једне до осам година.

(2) Тко службеној или одговорној особи понуди, даде или обећа мито намијењено тој или другој особи да унутар или изван граница своје овласти обави службену или другу радњу коју би морала обавити, или да не обави службену или другу радњу коју не би смјела обавити, или тко посредује при таквом подмићивању службене или одговорне особе, казнит ће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.

(3) Починитељ казног дјела из ставка 1. и 2. овога чланка који је дао мито на захтјев службене или одговорне особе и пријавио дјело прије његова откривања или прије сазнања да је дјело откривено, може се ослободити казне.⁴⁵

Словенија

Кривични законик Републике Словеније⁴⁶ из 2008. године у глави двадесет шест, у групи кривичних дела против службене дужности и јавних овлашћења, предвиђа „класична“ кривична дела корупције. То су: примање мита („јемање подкупнине“) у члану 261. КЗ РС и давање мита („дајање подкупнине“) у члану 262. КЗ РС.

Примање мита је прво кривично дело корупције које се састоји у захтевању или примању поклона или какве друге користи или у примању обећања поклона или какве друге користи, од стране службено или одговорног лица да у оквиру свог овлашћења изврши службену радњу коју не би смело да изврши, или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши односно да изврши службену радњу коју би морало да

⁴⁵Чл. 293. и 294. Казног закона Републике Хрватске – уреднички прочишћен текст, Народне новине, бр. 125/2011, 144/2012, 56/2015 и 61/2015 – исправак.

⁴⁶Чл. 261. и 262. Кривичног законика Републике Словеније - Урадни лист Републике Словеније, бр: 55/2008. Законик је ступио на снагу 1. новембра 2008.

изврши или да не изврши службену радњу коју не би смело да изврши, као и у захтевању или примању поклона или какве друге користи после извршења или неизвршења неке од службених радњи, а у вези са њима.

Дело примања мита се јавља у три облика: право пасивно подмићивање, неправо пасивно подмићивање и накнадно подмићивање.

Право пасивно подмићивање постоји кад када службено или одговорно лице захтева или прими поклон или какву другу корист или које прими обећање поклона или какве друге користи да у оквиру свог службеног овлашћења изврши службену радњу коју не би смело да изврши или да изврши службену радњу коју би морало извршити. Неправо пасивно подмићивање постоји када службено или одговорно лице захтева или прими поклон или другу корист или које прими обећање поклона или какве друге користи да у оквиру свог службеног овлашћења изврши службену радњу коју би морало извршити или да не изврши службену радњу коју не би смело извршити. Накнадно подмићивање постоји када службено или одговорно лице захтева или прими поклон или какву другу корист после извршења службене радње коју није смело да врши односно коју је било дужно да изврши или после неизвршења радње која се морала извршити, односно која се није смела извршити, а у вези са њом.

За први облик овог дела је прописана казна затвора од једне до осам година и кумулативно новчана казна, за други облик дела казна затвора од једне до пет година, док је за трећи обли кривичног дела примања мита прописана новчана казна или казна затвора до три године. Примљени поклон и имовинска корист стечена примањем мита се обавезно одузимају мером безбедности одузимања предмета.

Давање мита је друго кривично дело корупције и састоји се у давању, покушају давања или обећању поклона или какве друге користи службеном или одговорном лицу, да у оквиру свог службеног овлашћења изврши службену радњу коју не би смело да изврши или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши, односно да изврши радњу коју би морало да изврши или да не изврши радњу коју не би смело да изврши, као и у посредовању при подмићивању у било ком од ових облика.

Дело давања мита се јавља у три облика: право активно подмићивање, неправо активно подмићивање и посредовање у давању мита.

Право активно подмићивање је давање, покушај давања или обећање поклона или какве друге користи службеном или одговорном лицу да у оквиру службеног

овлашћења изврши службену радњу коју не би смело да изврши или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши. Неправо активно подмићивање је давање, покушај давања или обећање поклона или какве друге користи службеном или одговорном лицу да у оквиру службеног овлашћења, изврши службену коју би морало да изврши или да не изврши службену радњу коју не би смело да изврши. Посредовање у давању мита је предузимање делатности да се допринесе да поклон или нека друга корист буде дата службеном, или одговорном лицу или да му буде обећана.

За право активно подмићивање је прописана казна затвора до пет година и новчана казна, за неправо активно подмићивање је прописана казна затвора од шест месеци до три године, док је за посредовање у давању мита на незаконито извршење радње прописана казна затвора једне до пет година и новчана казна, односно казна затвора од шест месеци до три године за посредовање у подмићивању на законито извршење службене радње.

VI КРИМИНАЛИСТИЧКИ АСПЕКТИ ДАВАЊА И ПРИМАЊА МИТА

6.1. Откривање

Имајући у виду својства извршиоца кривичних дела примања и давања мита, разноврсност форми вршења и прикривања ових кривичних дела, очигледно је да у практичном раду настају одређене тешкоће у њиховом откривању. Ипак, може се слободно рећи да те тешкоће не значе истовремено непостојање било каквих шанси за откривање тих дела и њихових извршилаца. Прва и основна претпоставка за успешно решавање ових питања је да органи откривања познају токове друштвеног и привредног живота, да се могу ослонити на грађане који дају, односно саопштавају корисна сазнања за ову врсту деликата, да систематски прате и изучавају појавне облике и начине прикривања корупције и да на основу тога налазе адекватне методе и средства за прикупљање и обезбеђивање материјалних и вербалних доказа.

Обавештења о овим кривичним делима и сазнања о њиховим учиниоцима добијају се на различите начине. Некада то може бити на основу спољних манифестација у начину живота, где се могу испољавати материјални трагови примања мита (раскалашан живот, куповина аутомобила, изградња кућа и вила и сл.), а некада су корисне и анонимне пријаве добронамерних грађана. Полицијски скептицизам је

склон да се манифестује на независно одвојен и неосећајан начин током њихове интеракције.⁴⁷ Полиција која спроводи закон не би требало да одлучује које понашање закон покрива.⁴⁸ У одређеним случајевима то могу бити обавештења грађана који су од других сазнали за овакве случајеве, а пријаве могу бити поднете и од стране грађана од којих су одговорна или службена лица захтевала мито. Органи откривања се никако не могу одрећи услуга лица која из различитих разлога сазнају корисне податке о конкретном виду корупције или су у могућности да на иницијативу и следећи упутства тих органа дођу до таквих података или обезбеде и прикупе доказе о лицима која примају или дају мито. Коришћење оперативних метода и средстава зависиће у сваком случају од конкретне ситуације. У ситуацијама када се располаже с довољно индиција, које основано указују на то да се појединци или организоване групе баве вршењем ових деликата због тежине и сложености случаја, само прикупљање и проверавање доказе и обавештења често дуже трају. Активност органа откривања, па и гоњења одвија се с циљем прикупљања обавештења и података о томе на који начин се врше кривична дела примање и давање мита, а нарочито је активност ових органа усмерена на средства и методе који се користе за легализацију и прикривање ових кривичних дела.

Поред ангажовања грађана ради прикупљања и обезбеђивања доказа и обавештења, могу се користити још неке оперативне техничке мере и радње. Ми ћемо поменути само оне које се могу применити у практичном раду. То су: а) праћење, б) непосредни увид и привремено одузимање одређене документације и в) коришћење неких научних и техничких достигнућа.

6.1.1. Праћење

Праћење, као оперативно-техничка мера може се користити само у одређеним ситуацијама. Те ситуације нису тако честе али су могуће када су створени услови да се осумњичени учинилац кривичног дела примање мита подвргне овој мери да би се уочиле неке чињенице које су битне за утврђивање противправне делатности ових лица, а нарочито ради разјашњења одређених околности и обезбеђења доказа о битним чињеницама конкретног случаја. Циљ праћења би требало да буде прикупљање података о лицу или групи лица која се баве недозвољеним делатностима. Праћење би

⁴⁷ Loftus Bethan, *Police culture in a changing world*, Oxford, 2009, Oxford University Pres, p. 13.

⁴⁸ Singer G. Richard, *La Fond Q. John, Criminal Law*, New York, 2007, Aspen Publishers, p. 5.

требало да створи повољне услове за проналажење и обезбеђење могућих материјалних доказа увидом у одређену документацију, проналажењем фалсификоване документације, личним претресањем или претресањем стана и радних просторија, а у изузетним ситуацијама да омогући затицање на делу приликом примања новца или неке друге покретне ствари која се даје као поклон учиниоцу дела примање мита. Добре резултате може дати и праћење за која су ангажована лица блиска лицима која треба пратити, а још боље када потичу из такве средине јер се могу лакше уклопити због познавања различитих навика осумњичених прималаца и давалаца мита.

6.1.2. Увид у документацију

По правилу, реч је о веома разноврсној документацији која је у суштини фалсификована, тј. све чињенице или само неке од њих које су у одређену документацију унете, неистините су. Битно је поменути да се и код даваоца мита могу наћи одређени документи или исправе који посредно служе као доказ о извршеном кривичном делу примање или давање мита. У највећем броју случајева криминалистичких обрада кривичних дела примања и давања мита нужан је непосредан увид у документацију која је послужила за прикривање ових кривичних дела. Нормално је да такву документацију ради обезбеђења доказа треба привремено одузети и то увек када је реч о фалсификованој документацији за коју се сумња да може бити уништена или сакривена.

Преглед докумената на радном месту подмићивача и подмићеног има за циљ спречавање уништења доказа и њихово чување за кривични поступак. Потребно је пронаћи документе о незаконитости, тј. законитости предузете службене радње осумњиченог за примање мита, као и о евентуалном кривотворењу документа. Преглед списка омогућава утврђивање круга свих особа које су учествовале у примању мита, као и свих лица у чијем интересу је донета одлука. Особа која је потписала документ најчешће је прималац мита, а корисник подмићивач. Документе који су подобни да послуже за откривање корупционаша није увек лако пронаћи. Они путују по жалбеним инстанцама, а неки списи се после одређеног времена уништавају према постојећим прописима.

6.1.3.Коришћење неких научних и техничких достигнућа

У садашњим условима веома развијеног друштвеног живота евидентно је да се појављују све сложенији облици неких деликата што изискује изналажење адекватних метода и форми откривања. Извршиоци тешких и других друштвено веома опасних дела, међу која спадају и примање и давање мита усавршавају методе и средства које користе за своје недозвољене активности с циљем да не буду откривени.

Због тога се све више указује потреба да се приликом откривања таквих дела и њихових извршилаца користе извесна достигнућа науке и технике. Употреба ових средстава може доћи у обзир као извор сазнања о кривичним делима и учиниоцима с посебном друштвеном опасношћу. Ова научна и техничка средства могу да послуже за фиксирање одређених чињеница које се могу непосредно опазити, а међу њих се убрајају:

- а) криминалистички експерименти и реконструкција догађаја - врше се ради провере истинитости исказа лица, која су слушала разговор, посматрала акт подмићивања или која признају дело
- б) криминалистичка експертиза докумената - има за циљ да утврди фалсификованост докумената, постојање исправака у њима и открије фалсификоване исправе, које треба да замаскирају подмићивање
- в) трасолошке експертизе - на документима и предметима мита, као и на лицу места траже се дактилоскопски трагови. Идентификација може имати велики значај у предочавању доказа и разоткривању криваца. Понекад су потребне судско-хемијске, робне и друге експертизе, што зависи од сваког конкретног случаја.⁴⁹

6.2. Доказивање дела

У току криминалистичке обраде кривичних дела примања и давања мита, свакако је најзначајнија фаза прикупљања и фиксирања доказа без којих је немогуће успешно окончање криминалистичке обраде и подношење кривичне пријаве. Као и при обради осталих кривичних дела, активност органа откривања мора бити усмерена у

⁴⁹ Н. Теофиловић, М. Јелачић, Спречавање, откривање и доказивање кривичних дела корупције и прања новца, Београд, 2006, стр. 247.

правцу проналажења и обезбеђења пре свега материјалних трагова кривичних дела. Ипак не би требало сасвим занемарити прикупљање и обезбеђивање других доказа као што су нпр. вербални докази. Прикупљање таквих вербалних доказа, тј. обавештења и сазнања грађана било у својству оштећеника или сведока, треба да нас упутује у то када и како да пронађемо материјалне доказе. Најчешће такав материјални доказ је фалсификована документација која је с формалне стране исправна. Да би се доказало да је таква документација фалсификована и да је уз њену помоћ прикривено кривично дело примања или давања мита, нужно је прикупити обавештења од оних који су ту документацију учинили и од оних који могу дати обавештења поводом чега је управо та документација састављена. Оваква ситуација указује на потребу да се у методу рада примењује један комбиновани систем у прикупљању материјалних и вербалних доказа. Када је реч о овим кривичним делима у току криминалистичке обраде могући су прикупљање и обезбеђење следећих доказа: фалсификовани документи и уговори о делу, фалсификовани путни рачуни, фалсификоване признанице, фалсификована документација о заснивању радног односа, фалсификована документација о спољнотрговинском промету робе и девизном пословању као непосредни или посредни докази о прикривању ових кривичних дела. У току криминалистичке обраде требало би да се до такве документације дође благовремено, да се она анализира и повезује са основном документацијом, која је сачињена поводом пословног догађаја и пратећом документацијом која се може корисити као доказ да се пословни догађај није одиграо онако како проистиче из основне документације, већ да је у питању подмићивање.

6.2.1. Вербални-лични докази

У практичном раду до ових доказа о извршеном кривичном делу примања или давања мита најчешће се долази када се из било којих разлога поремете односи, не испуне обећања или се не изврши нека радња од стране примаоца мита. У таквим ситуацијама врло често даваоци мита причају да су преварени и да су дали мито. Пријаве или обавештења од таквих лица морају да подлежу провери и проналажењу неких других доказа како би се доказало постојање овог кривичног дела. Требало би користити обавештења прикупљена на следеће начине:

- а) разговор са пријатељем који није учествовао у подмићивању

Ако се посумња у истинитост пријаве разговор се наставља по криминалистичко-тактичким правилима за саслушање лажних сведока. Питања се постављају у складу са ситуацијом у духу девет питања криминалистике: под којим је конкретним околностима тражено и дато мито, где је то учињено, шта је предмет мита, ко су били учесници, у чему се састојала радња примања мита, с којим циљем је дато мито, да ли је подмићени одржао своје обећање и извршио тражену радњу, ко је све знао о томе и да ли је неко присуствовао предаји мита, да ли је којим случајем пријавилац био очевидац чина, да ли се зна који документи садрже писане трагове радње и остала питања.

б) разговор с лицем које је службена особа уценом покушала принудити на давање мита

Разговор, посматрано с криминалистичке стране има тактички садржај који је истоветан саслушању добронамерних и лажних сведока. Грађанина питају где је, када, у којој форми службена, односно одговорна особа тражила од њега мито и за предузимање које радње. Да ли је то учинио једанпут или виšekратно? Шта је одредио као предмет мита? Где је и када мито требало предате? Чиме му је претио за случај да не преда мито? Да ли је пошто није добило мито службено лице извршило дужну радњу према уцењеној странци? Изјава о траженом миту се мора записнички фиксирати с навођењем максимално детаљних околности. Поред тога и мотиви пријавитеља морају се педантно изложити. Сви наводи се морају педантно проверити у складу с начелима критичности и самокритичности. Као проверавајуће радње служе криминалистичка анализа исказа ради проналажења и отклањања контрадикција, тактика довођења у маказе контрадикција, контролним и другим питањима, преглед лица места, излазак на лице места, предочавање доказа, суочење, реконструкција догађаја, криминалистички експеримент, преглед и анализа садржаја докумената, те вештачења.

в) осумњичени, окривљени за давање, односно узимање мита.

У овом случају постављају се одређена питања о следећим чињеницама: да ли је подмићеном мито понуђено или га је сам тражио, да ли се подмићени служио уценом, које је вредности добио, с којим циљем му је дато мито, у којој мери је подмићивач

удовољно захтевима, да ли је подмићени можда тражио више или неке друге предмете, на ком је месту добијено мито, на који начин, у које време, како и када су између подмићеног и подмићивача настали такви односи, таква атмосфера у којој је предлагање односно тражење мита било уопште могуће, да ли је подмићени извршио обећану радњу, да ли је до тражења, односно давања мита дошло у непосредном контакту или преко посредника, ако је у овом кривичном делу учествовао посредник како се подмићивач, односно подмићени на ком месту и у које време упознао с њим, да ли је посреднику дата награда насамом или у присуству обојице актера, које су мотиве имали подмићени и подмићивач и да ли је подмићивач више пута дао мито, да ли је подмићени више пута добио мито, да ли су присутне особе могле схватити да је реч о миту, које су размере богаћења, како подмићени односно подмићивач гледа на то питање, шта они мисле о природи и размери материјалне штете, које су размере криминалног богаћења.

г) разговор са осумњиченим, испит окривљеног

Ове радње су у поступку откривања и доказивања корупције веома битне јер се по правилу подмићени, подмићивач и посредник договоре о лажним исказима, па је и признање било кога од њих, како би се дошло до објективних доказа и потпуне слике о кривичном делу подједнако битне. Признања, макар улепшана отварају видике за планирање оперативнотактичким и истражних радњи ради прибављања потребних доказа. Разговор с осумњиченима, односно окривљенима за давање и примање мита врши се према тактичким правилима, која важе за испитавање окривљених уопште.

д) испит осумњиченог, окривљеног за посредовање при подмићивању.

Признање посредника пружа велике могућности за добијање признања од подмићивача и подмићеног, као и стварања тачне слике о кривичним стварима. Слабост учинилаца је у томе што они нису самостални делинквенти, те је вештом тактиком испитивња могуће довести њих у процеп контрадикција, што значи сламање интелигенције отпора – лажног порицања. Пуна вредност признања јесте у томе што указује на нове изворе сазнања за учеснике за које нисмо знали, што омогућава приступање новим доказима, који откривају све актере. Подмићивач, подмићени и посредник обично створе унапред тактичку стратегију порицања и договоре лажну одбрану. Правилном тактиком обављања разговора долази до распада лажне одбране.

Огромну улогу у тој борби имају убедљиви докази (искази очевидаца, утврђивање фиктивне или фалсификоване исправе итд.).

Лажно признање може бити врло лукав тактички потез, који разбија све шансе за откривање истине, па се свака ситница мора проверавати. У једном случају подмићивач је признао дело, а подмићени енергично порицао, тврдећи да никада није видео одређену особу, тј. да она никада није била у његовом стану. Подмићивач је детаљно описао стан примаоца мита и пут доласка, па је реконструисан читав догађај и тек након притиска оваквим чињеницама подмићени је дао истинито признање. Често се у пракси јављају случајеви у којима и посредник и подмићени се бране тиме да је у питању враћање дуга или да је новац проневерен и да мито не постоји.

ђ) разговор с могућим сведоцима, саслушање сведока

Као сведоци појављују се: уцењивано лице, очевици тражења, особе које су прикривале предмете мита, колеге са радног места, претпостављени, блиски и даљи сродници и многи други. Сведоцима се постављају одређена питања, а нарочито: ко је учествовао у подмићивању, где и када је оно извршено, под којим околностима, који су то предмети мита, да ли се зна где се они налазе, да ли је било уцене, да ли је постојао посредник, да ли су пре давања мита постојали узајамни односи између извршилаца, којим су се циљевима и мотивима водили. Уколико се као сведоци јављају лица која су подређена подмићеном, разговор с њима би требало обавити тек након лишавања слободе учиниоца. Суочење је истражна радња о чијој тактичкој корисности треба зрело промислити и она је нарочито неизбежна када има више окривљених него што је то уобичајено.

е) предочавање ради препознавања

Постоје сведоци који су посматрали контактирање осумњичених, окривљених у ванредно време на разним местима и у разним ситуацијама, а ови тврде да се не познају и да никада нису били заједно у друштву. Организује се и препознавање *corpora delicti* од стране лица, која су их опазила код подмићивача, посредника или подмићеног. Тиме се оповргава лажна одбрана и утврђује порекло ствари. Можда трговци могу да препознају *corpus delicti* и лице које га је купило.

ж) излазак на лице места

Ако осумњичени пориче исказ саизвршиоца или сведока о сусрету с њим у канцеларији или стану, тврдећи да овај никада није био ту, предузима се оперативнотактичка или истражна радња изласка на лице места. Сведок ће прво записнички дати исцрпан исказ о путу доласка на лице места, нацртати скицу, описати положај стана и његову унутрашњост у свим појединостима, описати начин улажења, сусрет, шта се дешавало у стану и слично. У записнику о овој истражној радњи мора се констатовати (не)подударност исказа и онога што је утврђено.

6.2.2.Затицање на делу (in flagranti delicti)

Значај личних доказа може бити од посебног интереса када и ако ови докази омогућавају да се учинилац кривичног дела мита ухвати на делу.⁵⁰ У пракси се веома често догађа да су појединци доведени у ситуацију, поступцима службених или одговорних лица при решавању неких виталних питања, да понуде или дају мито. Ова категорија грађана се веома често налази у дилеми да ли да такве случајеве пријави органима гоњења. У оваквим случајевима полиција може поступити на два начина.

Први начин је да убеди пријавиоца да не даје мито и да на тај начин спречи извршење кривичног дела. Други начин је да предузме одговарајуће оперативнотактичке мере да учиниоца ухвати при извршењу кривичног дела.

Сматра се да је оправдано и у складу са законском улогом органа откривања и гоњења, уз процену конкретног случаја, предузети мере у правцу хватања извршиоца у моменту извршења овог кривичног дела. Када прималац мита прима новац, могуће је поступање на два начина. Један од два начина је да се по пријављивању случаја попишу серијски бројеви новчаница које добија прималац. Други начине је да се такве новчанице поспу аргенторатом или неким другим прашком. У оба случаја, када дође до предаје новчаница на заказаном месту и у одређено време, под претпоставком да су створени повољни услови, припадници полиције, на основу овлашћења из Законика о кривичном поступку, приступају личном претресању примаоца мита, лишавају га слободе и с кривичном пријавом предају јавном тужиоцу. Ако дођемо до објективног закључка да је искључена било каква могућност обезбеђења материјалних доказа, мора се ићи на овакву реализацију при доказивању ових кривичних дела.

⁵⁰ Ђошић, М: Криминалистичка обрада кривичних дела примања и давања мита, 1971, ссуп, стр. 83-110.

VII СУДСКА ПРАКСА

Кривична дела примање и давање мита су врло занимљива не само због тога што су типична корупцијска кривична дела, већ због своје повезаности. Да бисмо пажљиво извршили истраживање, које је у овом случају везано за ова кривична дела, почећемо површински, користећи основне статистичке податке Републичког завода за статистику. С обзиром на то да ова кривична дела припадају групи кривичних дела против службене дужности, требало би направити кратак осврт на одређени период, тачније период од 2011. до 2015. године, који се односи на број свих пресуђених кривичних дела која припадају овој групи.

Табела 1. Број пријава према групи кривичних дела

Кривична дела против службене дужности	2011	2012	2013	2014	2015
	3798	3516	2602	2437	2642

У табели бр. 1, приказан је број пријављених случајева према групи кривичних дела. И овде можемо видети да је у периоду од 2011. до 2015. године. дошло до смањења броја пријава, када је у питању ова група кривичних дела.

Табела 2. Број оптужби према групи кривичних дела

Кривична дела против службене дужности	2011	2012	2013	2014	2015
	1263	1615	1632	1401	1008

У табели бр.2 приказан је број оптужби према групи кривичних дела. И овде је дошло до смањења броја оптужби посматрано од 2011. до 2015. године.

Табела 3. Број осуда према групи кривичних дела

Кривична дела против службене дужности	2011	2012	2013	2014	2015
	651	841	700	586	534

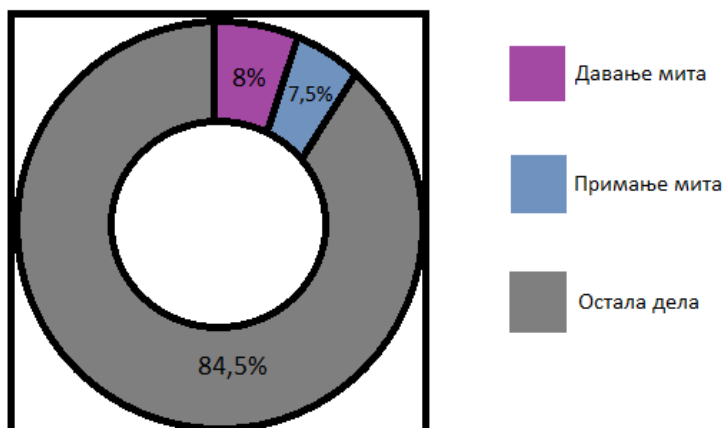
У табели бр. 3, приказан је број осуда према групи кривичних дела.. На основу тих података можемо видети да број кривичних дела која припадају овој групи није у наглom порасту, већ постоји нека константност, а када упоредимо овај период са периодом од 2005. до 2010. године, можемо видети да је дошло до смањења пресуда за ова кривична дела чак и до 50%, а у неким случајевима и више.

Ако посматрамо све три табеле можемо видети да се од фазе пријаве до фазе пресуђивања долази до знатно мањих бројева. Број пријава је у свим случајевима 4 до 5 пута већи него број осуда што се може видети у табелама. Од фазе пријаве до фазе оптужбе број пријављених случајева се смањи и до 50% тако да у фази оптужбе се обрађује 50% мање случајева. Претпостављамо да се велики број случајева одбацује због процесних недостатака, а и одбија због материјалних разлога.

Примање и давање мита се отприлике по учесталости налазе на трећем и четвртom месту у оквиру своје групе, што не обухвата велики број дела посматрано у односу на читаву територију Републике Србије.

Табела бр 4. Број осуда према врсти кривичних дела у 2015. години

Врста дела	Број осуда
Кривична дела против службене дужности (остала дела)	534
Примање мита	40
Давање мита	43

Слика 1. Удео пресуђених кривичних дела примања и давања мита у групи кривичних дела против службене дужности у 2015. години

На основу табеле бр 4. можемо видети колики је удео кривичних дела примања и давања мита у групи кривичних дела против службене дужности. Подаци Републичког завода за статистику показују константност када су ова кривична дела у питању и примање и давање мита се углавном налазе на трећем и четвртном месту у групи. Ради бољег прегледа као пример смо графички приказали број осуда за ова кривична дела у 2015. години и место које ова дела заузимају у оквиру групе.

Табела 5. Изречене санкције према врсти кривичних дела у 2015. години

Врста дела	Казна затвора	Новчана казна	Условна осуда
Примање мита	23	1	5
Давање мита	4	3	28

Анализа судске праксе која обухвата период од 2010. до 2015. године.показала је да за кривично дело примања мита највећи је број казни затвора, а најмањи број условних осуда, док за дело давања мита је најмањи број казни затвора, а највећи број условних осуда .Можемо закључити да је то логично с обзиром на неравноправни положај

извршиоца дела. Код кривичног дела примања мита учиниоци најчешће крше службена овлашћења, па је у таквим случајевима адекватна строжија казна.

Статистички подаци не омогућавају никакав дубљи увид у судску праксу, па је зато потребно користити одређене узорке и на основу тога изводити квалитетне закључке. У овом случају ради се о упоређивању двеју пресуда Вишег суда у Лесковцу.

Ослобађа се оптужбе

Да је:

Опт. А. А

У току 2010. године у Лесковцу, као одговорно лице у својству директора, оптужени А. А захтевао и примио поклон у новцу у укупном износу 1.021.000,00 динара, да у оквиру свог службеног овлашћења изврши службену радњу коју не би смео извршити, при чему је могао да схвати значај свог дела и могао да управља својим поступцима, на тај начин што је месеца новембра и децембра 2010. године примио у радни однос на неодређено време сведоке 1, 2, 3, 4, 5, да би им омогућио учешће и исплату новчане накнаде из социјалног програма у висини 10 просечних зарада у РС, а у износу од по 362 430 динара, који су утврђени као вишак иако они нису пријављени као вишак нити су у то време били запослени, захтевајући од њих новчану накнаду у висини $\frac{1}{2}$ примљеног новца, а од сведока Х, који је био у радном односу од исплаћене новчане накнаде у износу од 293 040 динара, 500 еура у динарској противвредности, па када су новчана средства од Министарства рада, запошљавања и социјалне политике одобрена и уплаћена у ОТП Банку-Филијала у Лесковцу и Кулску банку, он је дана 29. 03. и 28. и 29. 12. 2010. сведоцима дао потписане налоге за исплату да би подигли новац из социјалног програма и њему дали тражени износ, а затим је сачекао испред банке сведоке 1, 2, 3, 4, 5 и по подизању новца одвео их до свог паркираног путничког возила у близини градске библиотеке где су му они на руке дали новац у износу од по 180 000 динара. Чиме би извршио кривично дело примање мита из чл. 367. ст. 6. у вези ст. 1. у вези чл. 61. КЗ.У својој одбрани на главном претресу, оптужени А. А остао је у својој одбрани, како пред истражним судијом тако и у току главног претреса, наводећи да је у време извршења кривичног дела које му се ставља на терет, био на месту генералног директора, сви послови су ишли преко њега, а није имао ни правника ни неког другог који би му помогао. Ова лица су њега позвала

како би му се одужила зато што је потписао потврде на основу којих су они подигли новац, те је он колима отишао из библиотеке због гужве у граду и први га је позвао сведок број 1, који му је иза робне куће на паркингу дао 180 000 динара, а потом је испред банке видео сведоке 2, 3, 4, 5 са којима је отишао до својих кола и док је стајао поред они су у возило бацали новац, сећа се да су биле новчанице од по 100 динара, а само му је св. 2 дао претходно припремљених 180 000 динара. Он од ових лица није тражио новац, већ су они то учинили јер су хтели да га часте, али им ништа није рекао јер је био затечен и збуњен таквим понашањем. Претпоставља се да су му толико дали јер су за врло кратко време добили социјални програм. Што се тиче осталих радника са списка, нико од њих му није дао новац, већ су га частили кафеом или вискијем. Бранилац оптуженог, адвокат Богољуб Петровић је у завршној речи навео да је на основу вештачења вештака финансијске струке потврђено да, лица која су обухваћена оптужбом за кривично дело примање мита, могла су бити носиоци права коришћења средстава из социјалног програма, за то су испуњавали Законом и програмом за решавање вишка запослених одређене услове, те нема елемената кривичног дела које се оптуженом ставља на терет.

Виши суд у Лесковцу је објавио 15. 6. 2010. године

Пресуду

Оптужени А. А по занимању полицијски службеник, ожењен, отац једног малолетног детета, писмен, завршио средњу школу унутрашњих послова и Вишу школу менаџмент у саобраћају, поседује сопствени стан и издржава се од плате од око 40 000 динара, раније осуђиван пресудом Општинског суда у Лесковцу, одређено му је задржавање и налазио се у притвору по решењу истражног судије Окружног суда у Лесковцу, почев од лишења слободе 2. 9. 2009. године од 15h, који је продужено решењем Кривичног већа Окружног суда у Лесковцу, када је решењем од 9. 10. 2009. године притвор укинут, те се у наставку поступка бранио са слободе.

Оптужени Б.Б полицијски службеник ПУ, ожењен, отац једног малолетног детета, писмен, завршио Средњу машинску школу, служио војску, издржава се од месечне зараде у износу од 32 000 динара, раније осуђиван, одређено му је задржавање по решењу истражног судије Окружног суда у Лесковцу, почев од лишења слободе дана 2. 9. 2009. године, од 15h, који је продужен решењем Кривичног већа Окружног

суда у Лесковцу, када је решењем од 9. 10. 2009. године притвор укинут, те се у наставку поступка бранио са слободе.

Као што су:

Дана 2. 9. 2009. године око 12:30h као службена лица - полицијски службеници, примили за себе новац од 1000 динара да у оквиру свог службеног овлашћења не изврше службену радњу коју би морали извршити, при чему су могли да схвате значај свог дела и управљају својим поступцима, на тај начин што су у току извршења службеног задатка, који се састојао у контроли саобраћаја у временском периоду од 8h до 16h, а по налогу бр. 002978 од 1. 9. 2009. године зауставили возило којим је управљао оштећени сведок ХУ, па након заустављања возила окривљени А.А затражио од возача личну карту, саобраћајну и возачку дозволу и након што је погледао дозволе, рекао да му је возачка дозвола истекла и питао оштећеног сведока да ли има путни налог на шта му је овај одговорио да нема, уз објашњење да је он купио возило од одређеног предузећа, али није извршио пренос на своје име, након чега је окривљени рекао да ће га то што нема путни налог није везао сигурносни појас и што му је возачка дозвола истекла коштати око 9 000 динара, на шта му је оштећени сведок рекао да нема тај новац код себе, већ да има само 1000 динара, па је окривљени А.А позвао окривљеног Б.Б, који је стајао удаљен 2,3 м од возила и обратио му се речима: „Колега, шта да радимо, возачка дозвола му је истекла, нема путни налог, а није се везао сигурносним појасом“, а окривљени Б.Б је одговорио: „Видиш да није наш, нека части нешто и пусти га.“, па је окривљени Б.Б с обзиром да је оштећени рекао да има само 1 000 динара затражио од њега да му тај новац да и оштећени је кроз отворен прозор пружио новчаницу у износу од 1 000 динара, коју је окривљени узео левом руком док је десном руком вратио документа оштећеном, који је приликом предаје новчанице упамтио њен серијски број: АФ 2334852, који је касније записао на кутији цигарета марке „Давидоф“ и након што му је окривљени дозволио да настави пут не казнивши га за учињене прекршаје, он је догађај телефоном пријавио полицијским службеницима сектора унутрашње контроле полиције, након чега је извршена контрола потврда о наплаћеним новчаним казнама из записника о контроли учесника у саобраћају возила, а код окривљених међу новчаницама пронађена и новчаница од 1 000 динара са серијским бројем АФ 2334852, који је примио од оштећеног при чему су окривљени

били свесни свог дела и хтели његово извршење и били свесни да је њихово дело забрањено.

Чиме су извршили по једно кривично дело примање мита из чл.367.ст.1.КЗ.

Па суд оптуженима применом наведених прописа

ИЗРИЧЕ

Казне затвора у трајању од по две године сваком понаособ, које да издрже по правноснажности пресуде, а у које казне се оптуженима има урачунати време задржавања и време проведено у притвору почев од 2.09.2009. године од 15,00 часова, па до 9.10.2009. године.

У првом случају имамо оптуженог који је прибавио имовинску корист у износу од милион динара за коју је очигледно да није симболична. Чак и особа која не поседује правничко знање учила би нелогичност у овом случају. Због тога би требало прокоментарисати оштећеног који поседује одређено право на основу закона и који је дао половину отпремнине, која није безначајна, вероватно због тога што није познавао своја права, а са друге стране имамо „примаоца мита“, који је чекао оштећене испред банке и водио их до аутомобила, где је дошло до предаје новца, тачније, убацивања на задње седиште аутомобила. Оштећени су дали половину отпремнине оптуженом вероватно својевољно и ту се не може критиковати одлука суда која је наизглед правилна. Вероватно се ради о неким лицима, која нису познавала своја права и када им је оптужени потписао налоге за исплату сигурно су сматрали да су на добитку и да је половина износа боља од нуле. Оптужени је у овом случају сигурно припадник опасније категорије прималаца мита, који су похлепни, лукави, сналажљиви, али врло интелигентни и стицање користи им је на првом месту. Оптужени, који је у овом случају и директор предузећа, да је заиста тако поштен и частан човек као што тврди и да је увек излазио у сусрет свима и желео да помогне, потписао би налоге за исплату и запосленима признао право које имају на основу закона без икакве противуслуге. Очигледно је да је оптужени у договору са неким проценио корист оваквог поступања и на законит начин насамарио оштећене, јер је на крају донета ослобађајућа пресуда због недостатка доказа.

У другом случају ради се о саобраћајним полицајцима који су примили мито у износу од 1000 динара и добили казну затвора у трајању од 2 године понаособ.

Оштећени је на паклици цигарета записао серијски број предате новчанице и на тај начин обезбедио кључни доказ против саобраћајних полицајаца. У овом случају не ради се о великом износу, али лукавост и брзо реаговање оштећеног скупо су коштали оптужене који су вероватно поделили мизеран износ од 1000 динара ни не слутећи шта их чека. Иако је оштећеном могла бити написана казна за учињене прекршаје у износу од 9000 динара, а новац који је дао је буквално пракса у саобраћају или ако можемо тако рећи „улична, ситна корупција“, која је део сваког система, његова реакција би била примеренија оштећенима у првом случају. Оптужени су иако раније осуђивани за ситне износе некако из угла читалаца кривци, али и жртве уобичајене праксе у оваквим случајевима. Њихова намера није превара, нити стицање огромне користи, али ситуација која споља изгледа лоше и безизлазно није таква, док у првом случају споља чиста ситуација сакрива праву слику. Посматрајући из правничког угла, требало би да будемо објективни, непристрасни и вођени доказима, којих у првом случају нема јер се због тога очигледно оптужени није могао довести у везу са кривичним делом које му се ставља на терет, али као критичари ситуацију морамо сагледати много дубље и верујем да би се и неуким читаоци када би им се предочио овакав случај сложили са наведеном проценом.

Нема сумње да је „тамна бројка“ корупцијских кривичних дела огромна и да ће управо ситна корупција и оваква кривична дела која представљају устаљену праксу сваког система бити увек у жижи збивања и служити свим корупционашима јер је у свим областима друштва потребна жртвена јагњад, а да ће крупне рибе у већини случајева остати недостижна жеља правосуђа и органа унутрашњих послова. Критичари могу само негативно коментарисати ову појаву надајући се бољитку у скорој будућности, али је свима нама јасно да је корупција изгледа могућа и на законит начин.

За судску праксу је битно поменути и неке одлуке виших инстанци.

Из образложења:

„Из списка произилази да је првоокривљени - службено лице – полицијски службеник након извршене службене радње примио поклон у вези са том радњом, тако што је зауставио возило марке ..којим је управљао окривљени, а због учињеног прекршаја прекорачење брзине, након што му је предочио да је предвиђена казна за тај прекршај 5.000,00 динара, истоме вратио возачку дозволу и саобраћајну дозволу

изрекавши му само опомену, након чега је окривљени извадио кутију са батеријама као поклон и предао првоокривљеном.

На основу наведеног није доказано да је полицајац – првоокривљени извршио кривично дело давање мита из чл. 368 ст. 1 КЗ.’’⁵¹

(Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж 2104/2013 од 16.5.2013. године)

Из образложења:

„Првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим да је извршио кривично дело примања мита из чл. 367. ст 2. КЗ. Окривљени је као лекар непосредно захтевао новац за себе од оштећеног да у оквиру својег овлашћења изврши службену радњу коју би морао извршити и то тако што је након прегледа сина оштећеног рекао оштећеном да је потребна операција лигамената колена његовог сина и да донесе упут, те да ће обавити операцију преко реда. Након пријема сина оштећеног у болницу, у телефонском разговору са оштећеним, окривљени је захтевао износ од 1250е за операцију, објашњавајући да уколико не добије новац, да ће отпустити пацијента из болнице, па је оштећени након извршене операције по договору дошао у кабинет оптуженог и предао му новац.

Неосновано бранилац окривљеног у жалби наводи да према чињеничном опису дела у изреци побијане пресуде правна квалификација радње окривљеног из побијане пресуде не би могла да опстане, већ да би се могло радити о најлакшем облику дела примања мита из чл. 367. ст.4 КЗ, с обзиром на то да је првостепени суд несумњиво утврдио и у изреци пресуде јасно описао да је окривљени захтевао новац од оштећеног да оперише његовог сина, односно пре обављене операције, а што чини битно обележје кривичног дела из чл. 367.ст 2. КЗ. Чињеница да је окривљени примио новац након обављене операције не указује на то да се ради о најлакшем облику овог кривичног дела из чл. 367. ст 4. КЗ, већ управо говори у прилог правној квалификацији из изреке побијане пресуде, јер је несумњиво утврђено да је оштећени пре извршења операције обавестио полицију да је окривљени захтевао новац од њега да би операцију извршио, те да је дошао непосредно након обављања операције у кабинет окривљеног, испред којег је на његов знак чекао полицијски службеник, па је оштећени окривљени дао

⁵¹ Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж 2104/2013 од 16.5.2013.године.

оштећеном новац у обележеним новчаницама од по 100 е, а које је окривљени примио.”⁵²

(Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 413/2014 од 14.4.2014. године)

Из образложења:

„Чланом 367. Став 2. КЗ-а прописано је да кривично дело примање мита врши лице које непосредно или посредно захтева или прими поклон или какву другу корист или које прими обећање поклона или какве друге користи за себе или другог да у оквиру свог службеног овлашћења изврши службену радњу коју би морало извршити или да не изврши службену радњу коју не би смело извршити.

Из списка предмета произлази да је оптужним предлогом Вишег јавног тужилаштва у Н. од 2.12.2013. године окривљеном стављено на терет да је кривично дело примање мита из члана 367. Став 2. КЗ-а које је извршио на тај начин што је захтевао поклон.

По налажењу Врховног касационог суда, првостепени суд је у потпуности решио предмет оптужбе, оглашавајући кривим окривљеног због извршења кривичног дело примања мита из чл. 367.ст. 2. КЗ које је извршио на тај начин што је захтевао поклон, правилно заузимајући став да се не може узети да је окривљени захтевани поклон и примио кад му је оштећени у договору са органима унутрашњих послова предао тражени поклон, јер овим поклоном окривљени није могао да располаже, а будући да је радња кривичног дела примања мита из чл. 367. ст. 2. КЗ-а алтернативно одређена, па је већ самим захтевањем поклона наведено кривично дело извршено. Имајући у виду да првостепени суд није нашао да је окривљени примио поклон, правилно је поступио када није донео одлуку о изрицању мера безбедности одузимања предмета извршења кривичног дела- мобилног телефона по предлогу Вишег јавног тужилаштва у Нишу, па су наводи захтева за заштиту законитости браниоца окривљеног којима се указује на битну повреду одредаба кривичног поступка из чл. 438. ст. 1. тачка 8. ЗКП неосновани“.⁵³

(Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 1275/2014 од 27.1.2015. године.)

⁵² Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 413/2014 од 14.4.2014.године.

⁵³ Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 1275/2014 од 27.1.2015.године.

У првом случају није доказано постојање кривичног дела давања мита, јер је полицијски службеник предузео службену радњу у оквиру својих овлашћења, а окривљени га је частио поклоном након тога, па услед недостатка доказа Апелациони суд у Крагујевцу је правилно донео одлуку и установио да примање поклона није у вези са службеном радњом.

Други случај је занимљивији, јер можемо видети да је сарадња са органима унутрашњих послова од пресудног значаја за откривање и доказивање кривичних дела корупције. Окривљени је захтевао од оштећеног новац да у оквиру службеног овлашћења изврши службену радњу коју би морао извршити тј. да обави операцију лигамената колена преко реда. Бранилац је неосновано у жалби навео да према чињеничном опису дела у изреци побијане пресуде правна квалификација радњи окривљеног не би могла да опстане и да се ради о најлакшем облику кривичног дела примања мита из чл. 367. став 4. КЗ. Апелациони суд у Београду је правилно одлучио, јер се у овом случају не ради о најлакшем облику кривичног дела примања мита тј. накнадном подмићивању. Постоји одговорност за тежи облик кривичног дела примања мита када окривљени, као лекар захтева уплату новчаног износа ради операције сина оштећеног, односно када условљава оштећеног уплаћивањем одређеног износа. Правна квалификација из изреке побијане пресуде је неоторива, јер је утврђено да је оштећени пре извршења операције обавестио полицију да је окривљени од њега захтевао новац да би операцију извршио, те да је дошао непосредно након обављања операције у кабинет окривљеног, испред којег је на његов знак чекао полицијски службеник, па је окривљени оштећеном дао тражени новац у обележеним новчаницама од по 100 е, а које је окривљени примио.

И у трећем случају можемо приметити да је сарадња са органима унутрашњих послова од пресудног значаја за прикупљање доказа и доказивање кривичних дела корупције. Стичемо утисак да сваки случај који анализирамо представља „ситну корупцију” и да су баш такви случајеви преовладавајући, јер је немоћ једне стране главни разлог пријављивања и сарадње са органима унутрашњих послова.

Када су у питању „недодирљиви” случајеви ситуација је доста сложенија, јер интереси двеју страна су подударни и врло ретко ћемо се срести са пријављивањем оваквих случајева органима унутрашњих послова које би евентуално омогућило затицање на делу и омогућавање кључних доказа. Надамо се да ће у таквим случајевима рад ревизора и њихови извештаји помоћи у идентификацији коруптивних радњи, те бити од користи истражитељима који раде на откривању тих дела.

VIII ЗАКЉУЧАК

На крају овог рада можемо рећи да је појам корупције широк и недефинисан јер се односи на више кривичних дела. Нажалост, морали смо истраживање ограничити на два кривична дела, која су типична корупцијска кривична дела и која су занимљива због своје повезаности. То су дела: примање мита и давање мита. Наше истраживање односило се на једно уже подручје за које се испоставило да није центар заступљености ових кривичних дела.

Наш закључак је да је сваки град на територији Републике Србије прича за себе и да је број пријава, оптужења и осуда на подручју сваког града различит, тако да не можемо уочити никакву једнообразност када су у питању осуде за ова кривична дела. Подаци које пружа Републички завод за статистику доста су нам помогли када смо анализирали казнену политику. Предњачи учесталост казни затвора у краћем временском трајању. У 2014. години изречене су само две казне у трајању од 5 до 10 година затвора и то за кривична дела злоупотребе службеног положаја и кривично дело проневере.

Под корупцијом се, према мишљењу многих аутора, подразумевају дела примања и давања мита, а неретко се у литератури корупција означава као системска девијација. Она се дефинише као поступак подмићивања службеног лица од кога се захтева да уз одређену надокнаду, а у корист даваоца мита, учини оно што не сме, или не учини оно што по службеној дужности мора да учини, да пружи неке противправну услугу, омогући привилегију, смањи или опрости порез или одређену казну. При томе се разликују три општа типа корупције. То су: корупција за остваривање права, за мењање права и за кршење права.

На основу статистичких података, можемо видети да се примање и давање мита налазе у средишту групе, одмах иза проневере и злоупотребе службеног положаја. Анализа судске праксе потврдила је да већину корупцијских случајева чини тзв. ситна корупција.

С обзиром на механизме који се користе у борби против корупције, толикој пажњи која се посвећује овој теми, испада да су извршиоци ових кривичних дела су “јадници”, који покушавају да побољшају свој положај и понекад раде то безазлено, како би добили оно што им не припада на основу закона. Али и у таквим ситуацијама је потребна жртвена јагњад, да би извршиоци, који раздиру привреду земље остали нетакнути.

Не можемо бити лицемерни, али по нашем мишљењу ситни примаоци и даваоци мита нису толико битни и представљају неправилност коју има сваки систем. Велики проблем настаје када се појаве примаоци и даваоци мита чији су интереси подударни, јер долази до постепеног краха система. Можда би се некако преживело ово стање у једној области живота, али баш због тога сто корупције има у свим областима (полиција, правосуђе, управа, просвета, здравство), тада добијамо „домино ефекат“ и идемо ка потпуном краху једног система.

Указујемо на на интересантан чланак под називом „Корупција у огледалу судске праксе“, који је потврдио наше мишљење. О примени прописа у пракси говорио је програмски директор „Транспарентности“ Србије.

У 2010. и 2011. години поднето око 13 000 кривичних пријава због корупције, а за дело је оптужено око 1000 људи, а велики пријава је одбачен, а још је занимљивије да од извршења кривичног дела до подизања оптужнице врло често продју и 3 године, што доста говори о ефикасности правосудног система. У највећем броју оптужница износ користи или штете је испод 10 000 динара, што значи да преовладава гоњење ситне корупције. О овом питању може се писати до бесконачности јер је тешко борбу против корупције усмерити на одређени проблем, а поготово одлучити шта прво исправљати. На први поглед неко би рекао да је у нашем правном систему ситна корупција преовладавајућа, али многобројна истраживања и коментари говоре супротно. Нажалост, задовољавамо се привидним решењем проблема корупције, а срж проблема остаје у тами.

По нашем мишљењу решењу овог проблема би требало приступити мултидисциплинарно јер правне науке приказују само један угао гледања. Проучавање корупције је предмет и других наука (социологије, психологије, економије, политикологије итд.), па када свака наука да максималан допринос на овом пољу, можемо се надати задовољавајућем резултату.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алексић Живојин; Зоран Миловановић, Лексикон криминалистике, Београд, 1995.
2. Антонић Драгомир; (и др.), Корупција у Србији, Београд, 2001.
3. Весић, Добрица; Економска и политичка компонента корупције и прања новца, међународни проблеми, бр. 4/2008, Vol.LIV, стр. 481-501.
4. Вујаклија, Милан; Лексикон страних речи и израза, Јубиларно издање, Београд, 1996 - 1997.
5. Ђошић, Миодраг: Криминалистичка обрада кривичних дела примања и давања мита, 1971, скуп.
6. Ђурђић, Војислав; У сусрет реформи кривичног правосуђа – између захтева друштвене стварности и правних препрека, приступ правосуђу, инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, тематски зборник радова, књига 4, Ниш, 2008, Vol.LIV, стр.310-317.
7. Јовановић, Љубиша, Ђурђић, Војислав, Јовашевић, Драган; Кривично право, Посебни део, Ниш, 2000.
8. Јовашевић, Драган; Кривично право, Посебни део, Београд, 2014.
9. Јовашевић Драган, Организовани криминалитет, кривичноправни аспекти, Ниш, 2012;
10. Јовашевић Драган, Кривична дела корупције, Београд, 2009, Службени гласник;
11. Јовашевић, Драган; Ђурић Живојин, Ракић, Миле, Корупција, изазов демократији, Београд, 2007.
12. Klitgaard E. Robert, Controlling corruption, Berkeley, 1991, University of California Press;
13. Константиновић Вилић, Слободанка, Костић, Миомира, Пенологија, Ниш, 2011.
14. Лазаревић, Љубиша; Кривично право, Посебни део, Београд, 1993.
15. Loftus Bethan, Police culture in a changing world, Oxford, 2009, Oxford University Press;
16. Мајсторовић Небојша, Корупција – узроци, експанзија и интервенција, Нови Сад, 2012, Академска књига;
17. Мршић, Гордана, Казнена дјела против службене дужности – Посебан осврт на неке случајеве из судске праксе, Хрватска правна ревизија, Загреб, број 6/2006, Vol.LIV.стр. 68-100.
17. Patfield Nicola, Criminal law, Oxford, 2010, Oxford University Press;

18. Петровић, Борисав, Јовашевић, Д, Кривично право, Посебни део, Сарајево, 2006.
20. Поповић, Миленко; Економска анализа корупције, Безбедност, Београд, број 03/2003, Vol.LIV, стр.12-51.
21. Singer G. Richard, La Fond Q. John, Criminal law, New York, 2010, Aspen Publishers;
22. Stevens, Mike. and Associates, Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank, Washington, 1997.
23. Стојановић Зоран, Перић, Обрад, Кривично право, Посебни део, Београд, 2000.
25. Теофиловић Небојша, Јелачић Миленко, Спречавање, откривање и доказивање кривичних дела корупције и прања новца, Београд, 2006, Полицијска академија;
26. Ћирић, Јован; Рељановић, Марио; Ненадић, Немања; Јовановић, Марко; Добрашиновић, Драган; Пејовић, Данило; Корупција, проблеми и превазилажење проблема, Београд, 2010.
27. Чејовић, Бора; Миладиновић, Видоје; Кривично право, Посебни део, Ниш, 1995.

Службена гласила

- Законик о кривичном поступку - Службени гласник РС, бр.72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.
- Закон о финансирању политичких активности - Службени гласник РС, бр. 43/2011 и 123/2014.
- Закон о одузимању имовинске користи проистекле из кривичног дела - Службени гласник РС, бр. 32/2013.
- Criminal Code of the Republika Albania (1995, amended 2015.)
- Кривични законик Републике Словеније - Урадни лист Републике Словеније, бр: 55/2008. Законик је ступио на снагу 1. новембра 2008.
- Кривични законик Републике Црне Горе - Службени лист Републике Црне Горе, бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и Службени лист Црне Горе, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 и 56/2013.
- Кривични законик Федерације Босне и Херцеговине - Службене новине ФБиХ, број 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 54/14, и 76/14.
- Казнени закон Републике Хрватске – уреднички прочишћен текст, Народне новине, бр. 125/2011, 144/2012, 56/2015 и 61/2015 – исправак.

- Закон о потврђивању Грађанскоправне конвенције о корупцији - Службени гласник РС - Међународни уговори, бр. 102/2007.
- Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола - Службени лист СРЈ - Међународни уговори, бр. 6/2001.
- Закон о потврђивању Кривичноправне конвенције о корупцији – Службени лист СРЈ - Међународни уговори, бр. 2/2002 и Службени лист СЦГ - Међународни уговори, бр. 18/2005
- Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.
- Национална стратегија за борбу против корупције у Републици Србији за период од 2013. до 2018. године - Службени гласник РС, бр.57/2013.
- Закон о извршењу кривичних санкција - Службени гласник РС, бр. 55/2014.
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела - Службени гласник РС, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 – др. закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - др. закон, 101/2011 – др. закон, 32/2013.
- Национална стратегија за борбу против корупције - Службени гласник РС, бр. 109/2005.
- Закон о агенцији за борбу против корупције - Службени гласник РС, бр. 97/2008, 53/2010, 66/2011 - одлука УС 67/2013 - одлука УС и 112/2013 - аутентично тумачење и 8/2015 – одлука УС.
- Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја - Службени гласник РС, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010.
- Акциони план за спровођење националне стратегије за борбу против корупције у Републици Србији за период од 2013. до 2018. године - Службени гласник РС, бр. 55/2005, 71/2005 - исправка, 101/2007, 65/2008, 16/2011, 68/2012 - УС и 72/2012.

Остали извори

- (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж 2104/2013 од 16.5.2013. године).

(Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 413/2014 од 14.4.2014. године).

- (Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 1275/2014 од 27.1.2015. године.)

Сажетак и кључне речи

Овај рад носи назив „Примање и давање мита као облик корупције“. Предмет мастер рада односи се на проучавање корупције и њених појавних облика. Централни део рада обухвата општа корупцијска дела, а то су: примање и давање мита. Један аспект рада бавиће се социјалним, економским и другим чиниоцима, који узрокују извршење ових кривичних дела. Сегмент рада обухвата и важност конкретног друштвеног проблема и начине откривања и доказивања. Кривична дела са елементима корупције представљају велики проблем, који у последње време захвата све веће размере и чини јавност забринутијом. Најважнији циљ рада је теоријско спознавање предмета истраживања, описивање тренутног стања појаве и стицање знања које ће помоћи приликом решавања постојећег проблема. Научни циљ се састоји у дескрипцији појаве вршења кривичних дела примање и давање мита, њиховом откривању и доказивању и примени адекватних санкција и мера, које омогућавају ефикасну заштиту.

У раду се полази од основне хипотезе да у нашем правном систему преовладава гоњење ситне корупције. За потребе истраживања биће употребљена хипотетичко - дедуктивна метода, јер ће бити потребна постојећа и потврђена знања. Поред ове, биће корисне статистичка и компаративна метода, историјска и метода анализе садржаја.

Кључне речи: примање и давање мита, корупција, откривање и доказивање и кривично дело.

Summary

Receiving and giving bribe as a form of corruption

This thesis is called Receiving and giving bribe as a form of corruption. The topic of this thesis refers to studying of corruption and its forms. The central part of the thesis includes the general criminal acts of corruption which are: receiving and giving bribes. One aspect of this thesis will be dealing with the social, economic and other factors that cause the perpetration of criminal acts. One segment of the thesis includes the importance of a particular social problem and means of detection and proving of culpability. Criminal acts with elements of corruption represent a major problem which grows larger and make the public more concerned. The most important purpose of this thesis is getting to know the theory of the subject of investigation, description of the current state of occurrence and acquisition of the knowledge that will help with the solving of existing problem. Scientific goal is shown in the description of the appearance of criminal acts which are receiving and giving bribes, their detection, proving, as well as the use of adequate sanctions, and measures that allow an efficient protection. The thesis goes from the basic hypothesis that in our legal system prevails the prosecution of small scale corruption. For the needs of research a hypothetical - deductive method will be used as existing and confirmed knowledge will be required. Aside from this one, a statistic and comparative method will also be required, as well as historical and content analysis method.

key words: receiving and giving bribe, corruption, detection and proving, criminal act.

Биографија

Бојана Голубовић је рођена 10.01.1992. године у Лесковцу, Републици Србији. Основну школу „Краљ Петар I“ завршила је у Нишу 2007. године. Гимназију „Светозар Марковић“ у Нишу, уписала је 2007. а завршила 2011. године као одличан ученик. Правни факултет, Универзитета у Нишу, уписала је 2011. године. Дипломирала је 2015. године, после 3 године и 7 месеци студирања, са просечном оценом 9,64. На основним студијама била је добитник стипендије Фонда за младе таленте, познатије као „Доситејева стипендија“. Мастер студије на Правном факултету, кривичноправни смер, уписала је 2015. године, а и на овим студијама добитник је претходно поменуте „Доситејеве стипендије“. Члан је Правне клинике за заштиту од дискриминације, која се одржава на Правном факултету у Нишу. Да би боље савладала материју, која је обухваћена овим радом, похађала је од априла до септембра 2016. програм који је организовао YUCOM (Комитет правника за људска права). Говори енглески, француски и шпански језик.

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА

Име и презиме аутора мастер рада:

Бојана Голубовић

Наслов мастер рада **„Примање и давање мита као облик корупције“**

Ментор: **доц. др Душица Миладиновић Стефановић**

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, **07.11.2016.**

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом

„Примање и давање мита као облик корупције“

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада **Бојана Голубовић**

У Нишу, **07.11.2016.**

Потпис аутора
